

Univerzita Palackého v Olomouci
Filozofická fakulta
Katedra bohemistiky

Prozaická tvorba Ludmily Hořké

Prosaic creation by Ludmila Hořká

Magisterská diplomová práce

Bc. Markéta Janíková
Česká filologie

Vedoucí práce: Mgr. Zuzana Zemanová, Ph.D.

Olomouc 2013

Prohlašuji, že jsem magisterskou diplomovou práci vypracovala samostatně s využitím uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci dne

.....

Děkuji vedoucí práce Mgr. Zuzaně Zemanové, Ph.D., za odborné vedení, podnětné připomínky a vstřícný přístup při psaní této diplomové práce.

Obsah

1. Úvod	5
2. Spisovatelka Ludmila Hořká	7
3. Hlučínsko a Ludmila Hořká	9
4. Sedm knih Ludmily Hořké	14
4.1. Doma	14
4.2. Řeka	20
4.3. Dolina	27
4.4. Bejatka	35
4.5. Hanysové	42
4.6. Mezivodky	49
4.7. Bílé punčochy	54
5. Závěr	61
6. Anotace	64
7. Resumé	65
8. Bibliografie	67

1. Úvod

Předkládaná diplomová práce se bude zabývat prozaickou tvorbou Ludmily Hořké. Ta čítá sedm knižně vydaných děl, jež při rozboru řadíme nikoli dle chronologie vydání, ale dle obsahové souvislosti. Tvorbu autorky lze rozdělit na kronikářskou a novelistickou. Do prvního okruhu spadá volná trilogie zahrnující knihy *Doma*, *Řeka* a *Dolina*, jež budou zkoumány samostatně, přihlédneme ovšem i k vzájemným souvislostem mezi nimi. O návaznosti těchto děl a zařazení do volné trilogie je možno polemizovat, proto budeme na základě vlastního rozboru a názorů dalších recenzentů vyvozovat stanovisko k této skutečnosti.

Do druhého novelistického okruhu patří knihy *Bejatka*, *Hanysové*, *Mezivodky* a *Bílé punčochy*. Tyto tituly budou taktéž analyzovány samostatně, ale zároveň i s ohledem na jejich vzájemnou propojenost. Na závěr bude charakterizována autorčina novelistická tvorba.

Ludmila Hořká je představitelkou poválečné generace autorů a je silně spjata s regionem Hlučínska, který se stal výhradním dějištěm jejích děl. Než přistoupíme k rozboru děl, je tak nutno pro komplexní pochopení její tvůrčí činnosti zařadit kapitolu o samotném Hlučínsku. Pozornost budeme věnovat vzhledem k životu autorky období od konce 19. století do současnosti. Ve stručném nástinu se zaměříme na stěžejní dějinné události.

Ve tvorbě Ludmily Hořké je silně přítomen autobiografický ráz. S ohledem na jeho zásadní roli je potřeba do této diplomové práce zařadit také kapitolu věnující se životnímu příběhu autorky. Pro pochopení její tvůrčí cesty vrcholící knižním vydáním prozaických děl je prostor věnován rovněž přehledu její publikační činnosti.

Tato práce si klade za cíl komplexně představit prozaickou tvorbu Ludmily Hořké v kontextu jejího života a regionu Hlučínska. K tomuto tématu byla doposud vydána pouze jediná monografie s názvem *Ludmila Hořká : „hořký život - hořké jméno“ : portrét spisovatelky Ludmily Hořké*, kterou napsala Drahomíra

Vlašínová a která se pro tuto diplomovou práci stala cenným zdrojem informací. Při samotném rozboru jsme vycházeli také ze souborů statí Jiřího Svobody s názvy *Tvorba a region* a *Ve stopách tvorby*. Podnětné pro tuto práci byly také časopisecky vydané příspěvky, a to studie *Dílo Ludmily Hořké* od Anny Kellnerové nebo studie *Ludmila Hořká : Příspěvek k portrétu spisovatelky a problematice literatury v oblasti* od Zbyška Malého, obě uvedené ve *Slezském sborníku*. Recenze k jednotlivým dílům jsme čerpali z periodik *Červený květ*, *Plamen*, *Ostravský kulturní měsíčník* či *Literární noviny*. V kapitole pojednávající o Hlučínsku jsme vycházeli především z publikace *PRAJZÁCI aneb k osudům Hlučínska 1742–1960* od historika Viléma Plačka a sborníku *Hlučínsko v proměnách času*, který připravila Nina Pavelčíková. K životopisnému pojednání byla využita fakta z příručky *Slovník české prózy 1945–1994*, ale také ze zmiňované monografie Drahomíry Vlašínové.

2. Spisovatelka Ludmila Hořká

Ludmila Hořká, vlastním jménem Marie Šindelářová, rozená Holubková, se narodila 26. dubna 1892 v osadě Dvořisko, v té době náležející k obci Štítina ve Slezsku, dnes přiřazené k městu Kravařím na Hlučínsku. Narodila se do rodiny Benjamina a Johany Holubkových, vyrůstala v hostinském prostředí spolu se svou mladší sestrou Annou. Již v dětství ji zasáhly tragické události, nejprve smrt matky a později sestry. Po dalším otcově sňatku pobývala střídavě doma nebo u jeho sester v Kravařích. Toto období spojené s výpomocí v rodinné hospodě zachycuje ve své prvotině nazvané *Doma* z roku 1942. Život Ludmily Hořké byl poznamenán ztrátou blízkých, jedenkrát ovdověla a tři z jejích celkem jedenácti dětí zemřely. Tato trpká životní zkušenost se promítla do jejích děl. K rodičovským povinnostem jí po smrti otce v roce 1915 přibyla také starost o hospodu, kterou převzala a vedla s krátkými přestávkami až do roku 1958. Vleklá nemoc ji v roce 1966 donutila k hospitalizaci v Opavské nemocnici, zde také zemřela 4. října téhož roku. Pohřbena je na základě svého přání na hřbitově ve Štítině.

Svou publikační činnost zahájila v polovině dvacátých let, lidovou tvorbu, ale později také vlastní práci uveřejnila nejprve v časopisu *Moravec* a jeho beletristické příloze *Holubice*. V třicátých letech přispívala také do periodika *Náš domov*, v němž vyšlo mnoho ukázek její tvorby. Několik jejích prací bylo otisknuto také v časopisu *České slovo*, *Radostná země*, *Moravská orlice* a *Naše Slezsko*. V padesátých letech spolupracovala s ostravským časopisem *Červený květ*. Významně se podílela na zformování a fungování národopisného sdružení *Sedlišťané* v Kravařích.

Její tvůrčí činnost vyvrcholila vydáním díla *Doma* v roce 1942. O její knižní prvotinu se postaralo nakladatelství Vyšehrad, ale spolupráce pokračovala také při vydání druhé knihy *Řeka* z roku 1946. Následovalo delší odmlčení, jež zapříčinil zákaz publikační činnosti po komunistickém únorovém převratu 1948, publikovat opět mohla až koncem padesátých let.

Třetím a pravděpodobně nejznámějším autorčiným dílem je novela *Bejatka* z roku 1959. O dva roky později byla vydána kniha obsahující sedm povídek s názvem *Hanysové*. Linii předešlých děl *Doma a Řeka* doplnila jako třetí část pomyslné trilogie kniha s titulem *Dolina* z roku 1962. Příběh Veruny zachytila autorka v knize *Mezivodky* z roku 1962, kde se jí inspirací pro název stalo skutečné místo v její domovině. Posledním knižně vydaným prozaickým počinem je dílo s názvem *Bílé punčochy* z roku 1964.

Zájem o folklór autorku provázel již od dětství, věnovala se mu celý svůj život, projevy lidové tvořivosti v oblasti Hlučínska jsou náplní knihy z roku 1948 s názvem *Národopisné paběrky z Hlučínska*. Střípky z tohoto souhrnného díla se objevují ve všech jejích dalších knižně vydaných dílech a doplňují je, ať už ve formě pohádek, zvyků, říkanek či her.

Její sbírka poezie vyšla až posmrtně, díky péči Antonína Satkeho bylo v roce 1992 vydáno dílo *Tesknice* zahrnující 19 skladeb. Z popudu tohoto folkloristy byl na počest Ludmily Hořké založen v roce 1973 národopisný soubor *Bejatka* ze Štítiny, jenž funguje dodnes a stal se cenným reprezentantem místního folklóru. Námětem pro jejich vystoupení plné písní, vyprávění a tanců je odkaz spisovatelky Ludmily Hořké.

3. Hlučínsko a Ludmila Hořká

Ludmila Hořká je silně spjata s Hlučínskem, kde vyrůstala, žila a působila. Ve svých dílech reflektovala změny, kterými tato oblast prošla. Pro pochopení její tvorby je nutné do této práce zařadit kapitolu o Hlučínsku a jeho proměnách politických a kulturních v průběhu 20. století. Ludmila Hořká se narodila v roce 1892, v této době patřilo Hlučínsko z velké části k území Pruska, ke kterému bylo v roce 1742 připojeno. Tato skutečnost měla za následek všeobecnou germanizaci, jež postihla úřady, školy, ale i veřejný život. Hranicí mezi Pruskem a Rakouskem-Uherskem byla v této době řeka Opava. Spisovatelka se narodila ve Dvořisku: „[...] v osadě zvané místními obyvateli Chalupky, ležící mezi Kravařemi a Štítinou, v části, která dnes nese jméno Kravaře, protože s nimi splynula. V době jejího narození a mládí leželo Dvořisko – stejně jako Štítina – na území Rakouska-Uherska, kdežto Kravaře, ležící za řekou Opavou, se nacházely na pruské straně.“¹ Jak dokládá monografie Drahomíry Vlašínové, rodina spisovatelky žila v blízkosti hranice dělící Kravaře, kde žily autorčiny tety, od Dvořiska, kde bydlela Ludmila Hořká s rodinou a kde vedli malou hospodu.

S koncem 19. století, v době, kdy Ludmila Hořká dorostla a musela nastoupit povinnou školní docházku, měla ve školství na pruské straně svou podstatnou roli němčina. „Nařízením opolské vlády z 20. září 1872 byla moravština vyloučena i ze všech škol na Hlučínsku. Současně dostali němečtí učitelé pokyny, jak a kdy mohou při vyučování používat mateřské řeči dětí. Od roku 1873 byl ze škol odstraněn český slabikář pro normální školy, zpracovaný Cypriánem Lelkem, a nahrazen slabikářem německým.“² Školství se stalo hlavním nástrojem germanizace, sama autorka toto pocítila docházkou do německé dvoutřídní obecné školy v Kravařích, kterou však z důvodu udělení hostinské koncese otci záhy vyměnila za českou školu v nedaleké Štítině. Mladá generace tak ztrácela kontakt se svým jazykem, ale i původem. Germanizační tlak sílil,

¹ VLAŠÍNOVÁ, Drahomíra. *Ludmila Hořká : „hořký život - hořké jméno“ : portrét spisovatelky Ludmily Hořké*. Opava : Matice slezská, 2008, s. 10.

² PLAČEK, Vilém. *PRAJZÁCI aneb k osudům Hlučínska 1742-1960*. Háj ve Slezsku : MAJ, 2007, s. 23.

upozaděna byla rodná řeč nejen ve školství, ale i na úřadech. Podstatná část obyvatelstva hledala práci v německém vnitrozemí, kde němčina byla nutností. Moravština se tak omezila na komunikaci v kostelích a domácnostech.

První světová válka také na Hlučínsku znamenala řadu ztracených životů, jak uvádí Vilém Plaček ve své publikaci³, na frontách v německé službě padlo 1743 Hlučíňanů.

Konec války přinesl sílící snahu o připojení Hlučínska k Československu, místní obyvatelstvo však tuto změnu nevívalo s nadšením, jejich smýšlení bylo po dlouhých letech soužití s Pruskem německé. Přes nevoli a různé protesty místních obyvatel bylo Hlučínsko v roce 1920 oficiálně připojeno k Československé republice. „Podle článku 83 Versailleské mírové smlouvy bylo k ČSR v roce 1920 (obce Hať a Píšť až v roce 1923) připojeno Hlučínsko, jejíž nejjižnější část ratibořského okresu, měřící 340 km² a čítající asi 50 000 obyvatel. Stalo se tak bez plebiscitu i za cenu roztržení hospodářských a jiných vazeb, které tu existovaly.“⁴ Toto rozhodnutí bylo přijato s rozpaky, pro místní bylo těžké se vyrovnat se stávající situací. Bojovalo se ve školství, kde byla nekompromisně stanovena čeština jako jediný vyučovací jazyk, obyvatelstvo zvyklé komunikovat v němčině v oficiálních záležitostech hlasitě protestovalo. Vše bylo navíc podporováno obavou z nezaměstnanosti, jak uvádí Vilém Plaček: „To nejhorší ovšem bylo, že se tehdy nová státní moc ani nepokusila alespoň slovně uklidnit Hlučíňany, že práci a obživu najdou ve své nové vlasti a že ji nebudou muset hledat v Německu a že tedy nemusí ani němčině a potažmo německé škole přikládat takovou váhu jako dosud.“⁵

Situace po připojení byla velmi napjatá, československý stát se snažil v obyvatelích vzbudit češství také na poli kulturním. Podporována státem bojovala za české slovo periodika *Matice osvěty lidové* a *Matice Opavská*,

³ PLAČEK, Vilém. *PRAJZÁCI aneb k osudům Hlučínska 1742–1960*. Háj ve Slezsku : MAJ, 2007, s. 35.

⁴ PAVELČÍKOVÁ, Nina. *Hlučínsko v proměnách času*. Hlučín : Slezská kulturní a vzdělávací nadace Hlučínsko, 1995, s. 27.

⁵ PLAČEK, Vilém. *PRAJZÁCI aneb k osudům Hlučínska 1742–1960*. Háj ve Slezsku : MAJ, 2007, s. 43.

s kterou Ludmila Hořká ve 30. letech také spolupracovala. V této době se samotná autorka podporující český národ potýkala s odsouzením ze strany místních občanů sympatizujících s německou národností, tato skutečnost měla drtivý dopad zvláště na její podnikání v hostinské sféře. Silné zakořenění proněmeckého ducha v místních obyvatelích dokázaly obecní volby z roku 1923 a parlamentní volby z roku 1925, a to v obou případech výhrou německých stran.

Dramatická třicátá léta 20. století spojená s Velkou hospodářskou krizí postihla také Hlučínsko, a to vysokou mírou nezaměstnanosti. Tato situace měla za následek hledání pracovních možností v Německu, v roce 1937 za prací vyjelo již 3000 Hlučíňanů, jak uvádí Vilém Plaček ve své publikaci a zároveň si klade otázku: „A lze se vůbec divit tomu, že se mnohým z nich nyníjevilo hitlerovské Německo jako starostlivá matka, kdežto Československo jako macecha?“⁶ Tato otázka je pak vlastně odpovědí na smýšlení obyvatel Hlučínska v této době, které bylo vesměs proněmecké. Dalším způsobem obživy byl podomní obchod, tzv. hauzírnictví zmiňované i v knihách Ludmily Hořké, jež pokračovalo také v těchto dobách, v souvislosti se stávající politickou situací, která zpříšňovala podmínky této činnosti, již ale v omezené míře.

Předzvěstí Mnichovské dohody se stala výhra Sudetoněmecké strany v parlamentních volbách v roce 1935, jež byla výsledkem neutěšené ekonomické a sociální situace na Hlučínsku. Místní obyvatelstvo za to zaplatilo svou daň, a to připojením 8. října 1938 k Třetí říši jako součást Pruského Slezska. „Proněmecky orientovaní Hlučíňané se stali objektem zločinné hry, kterou s nimi hrál Hitler a jeho pomocníci a v níž bylo zneužito jejich nespokojenosti, aby bylo mezinárodní veřejné mínění připraveno na přijetí mnichovského diktátu.“⁷ Ludmila Hořká na tyto změny reagovala po svém, s nejmladšími dětmi utekla do Kostelce na Hané, kde strávila jedenáct měsíců. Po návratu domů byla Němci odvezena do vězení v Opavě a vyslýchána, nic jí však nebylo v souvislosti s vlasteneckou činností dokázáno a byla propuštěna. Tuto situaci sama autorka reflektovala ve svém díle

⁶ PLAČEK, Vilém. *PRAJZÁCI aneb k osudům Hlučínska 1742–1960*. Háj ve Slezsku : MAJ, 2007, s. 64.

⁷ Tamtéž, s. 80.

Dolina: „Tak to už nejsme doma? Ne, jsme v sudetské oblasti a patříme k Říši. Republika je daleko – daleko. A co bude se mnou? S čím vyrukuje proti mně celá ta nacistická smečka [...]“⁸

Druhá světová válka znamenala nejen vojenské odvody, které započaly již v lednu roku 1939, ale také další etapu germanizace v této oblasti, zvláště co se týče nuceného používání němčiny. Jak uvádí Nina Pavelčíková⁹, nacistické úřady se nejprve snažily naklonit si hlučínské obyvatelstvo, které bylo vzhledem ke své náležitosti v minulosti k Prusku považováno za říšské občany, s výjimkou českých přistěhovalců. Důsledky těchto počinů se projevily při sčítání lidu v roce 1939, kdy se přes 95 % obyvatelstva přihlásilo k německé národnosti, ne však k politické angažovanosti v nacistických úřadech. Nátlakem bylo později mnoho lidí přinuceno ke členství v nacistických stranách, s pohrůzkou ztráty zaměstnání či zabavení majetku. Důvěra v Německo postupně vyprchávala, stále více mužů odcházelo do služby ve Wehrmachtu, tíha povinností v domácnostech a hospodářství zůstávala na ženách a dětech.

Po skončení války se Hlučínsko opět zařadilo k Československu a vypořádávalo se s drastickými následky válečného období. Padlo a těžce zraněno bylo mnoho mužů, poničeno a vyrabováno bylo nespočet domů a hospodářství, chyběly základní potraviny a vybavení. Žalostné životní podmínky měly za následek vypuknutí tyfové epidemie, ale mezi obyvatelstvem se rozšířila také tuberkulóza. Muži a ženy, kteří byli považováni za Němce či se k této národnosti hlásili, byli po válce vystaveni různým omezujícím opatřením. Mnozí z nich se rozhodli pod tlakem situace odchodu do Německa dobrovolně, zbylí byli odsunuti násilně, navíc jim byl zkonfiskován majetek. „Hlučínský problém“ zahrnující určení národnostní a státní příslušnosti nebyl vyřešen ani po únoru 1948, „očistné“ akce pokračovaly také v 50. letech.

Mocenský komunistický převrat v únoru 1948 byl další těžkou ranou pro tuto oblast, obyvatelstvo se muselo vyrovnávat se socializací a kolektivizací

⁸ HOŘKÁ, Ludmila. *Dolina*. Praha : Lidová demokracie, 1962, s. 103–104.

⁹ PAVELČÍKOVÁ, Nina. *Hlučínsko v proměnách času*. Hlučín : Slezská kulturní a vzdělávací nadace Hlučínsko, 1995, s. 67.

zemědělství. Místní občané byli vedeni jako riziková, aktivně se nezapojovali do politického dění, jen na základě donucovacích prostředků. Všechny historické etapy zapříčinily v tomto regionu nedůvěru v jakýkoliv politický režim, místní lidé museli spoléhat vždy sami na sebe, svou pracovitostí si vydobyli svá místa. Tato skutečnost vyvolala zvláštní semknutí místního obyvatelstva, které bylo podpořeno specifickým nářečím a dějinnými zvraty odlišujícími je od zbytku Československa, potažmo České republiky.

V současnosti spravuje toto území Sdružení obcí Hlučínska, které vzniklo v roce 1991 s cílem hájit zájmy této oblasti. Zapojené obce a města spolupracují na poli kulturním, propagují svůj region a velkou část svých aktivit věnují také cestovnímu ruchu. Po obnovení smlouvy v roce 2003 se ke spolupráci přihlásila Bělá, Bohuslavice, Bolatice, Darkovice, Dolní Benešov, Hať, Hlučín, Hněvošice, Hošťálkovice, Chlebičov, Chuchelná, Kobeřice, Kozmice, Kravaře, Lhotka, Ludgeřovice, Malé Hoštice, Markvartovice, Oldřišov, Petřkovice, Píšť, Rohov, Služovice, Strahovice, Sudice, Šilheřovice, Štěpánkovice, Třebom, Velké Hoštice, Vřesina, Závada. V současné době se k sdružení hlásí 31 obcí, měst či městských částí.

4. Sedm knih Ludmily Hořké

4.1. Doma

Kniha *Doma* vyšla v roce 1942, na knižní trh se dostala ve válečné době. Jak poznamenává Anna Kellnerová ve svém článku¹⁰, dílo zaujalo svou upřímností, bez literární stylizace a jakékoliv deformace byl zobrazen život na vesnici, který plynul jako místní řeka rozdělující Prusko od Rakousko-Uherska. Stěžejní část knihy je věnována právě tomuto období od narození¹¹ autorky až po spáchání Sarajevského atentátu. Kniha byla vydána v roce, kdy Ludmila Hořká oslavila padesáté narozeniny. Dílo, jehož hlavním rysem je vzpomínka, tak je z určité části také ohlédnutím autorky za jejím životem. Použitá ich forma a znalosti o autorčině životě nám dokládají, že se jedná o prózu silně autobiografickou.

V dvaceti podkapitolách rozdělených do dvou větších kapitol s názvy *Tři křížky* a *Zahrejte mi, muzikanti* se autorka věnuje svému dětství a mládí. Dějová linka je zpestřena příběhy, písněmi či anekdotami narážejícími např. na obchodního ducha obyvatel Hlučínska: „[...] tvrdí, že Kryštof Kolumbus rozhodně nebyl prvním objevitelem Ameriky, protože když přistál se svou lodí k americkým břehům, vítal ho už starý Švecek z kyšelého dolka a nabízel mu ke koupi šňůrky do bot.“¹²

Kapitola *Tři křížky* začíná v podzimní době, kdy se hlavní hrdinka vyrovnává se smrtí matky a následně sestry. Tyto tragédie ji velmi zasáhly a ona hledá své místo, po otcově svatbě ztrácí pocitově své doma a snaží se ho nalézt u tet za řekou v Kravařích, kde vyrůstá se třemi sestřenicemi. Dějová linka knihy plyne chronologicky, v průběhu roku jsou představeny různé zvyky a obyčeje, pozornost je věnována Mikuláši, vánočnímu období, ale také tradici Třech králů. Zvyky jsou zdůrazněny náležitým popisem jídla, oblečení, ale vše je podpořeno

¹⁰ KELLNEROVÁ, Anna. *Dílo Ludmily Hořké*. In: Slezský sborník, 1945, roč. 43, č. 3, s. 255.

¹¹ Ludmila Hořká se narodila 26. dubna 1982.

¹² HOŘKÁ, Ludmila. *Doma*. Praha : Vyšehrad, 1947, s. 10.

také pořekadly: „Na svaty Štěpan každý pro sebe pan – [...]“¹³ Zdrojem tradovaných příběhů a dalších útvarů lidové tvořivosti byli zvláště návštěvníci hospody, ke kterým autorka měla velmi vřelý vztah a snažila se zachytit z jejich vyprávění co nejvíce, někdy také za úplatu. Vztah k umění měla od útlého věku, kdy v poezii soupeřila se spolužákem a kamarádem Pepíkem Lamprechtů, kamarádce psala milostné dopisy nebo pravidelně listovala v *Opavském deníku* či v *Neues Wiener Wochejournal*, který otec odebíral. Doma se mohli pochlubit také malou knihovničkou, ve které měly své místo povídky Václava Kosmáka, *Pohádky* od Boženy Němcové, ale i kniha *Jan Cimburá* od Jindřicha Šimona Baara. Všechny tyto knihy, časopisy, ale i lidé z blízkého okolí se podíleli na tvůrčím rozvoji spisovatelky. Právě hosté hospody spolu s dalšími obyvateli vesnice tvoří podstatnou část příběhu, jejich osudy spolu s postřehy autorky díla znázorňují celistvý obraz života na vesnici v oblasti Hlučínska, života samotné Ludmily Hořké rozbíhajícího se na začátku 20. století. Kapitola *Tři křížky* končí povzdechem nad tématem domova, který spojuje celou knihu a celou autorčinu tvorbu: „Doma! Slovo tak kratinké a význam tak dlouhý. To povrchní doma, to mi, milý Pane Bože, nestačí. Já chci víc.“¹⁴ Z této pasáže vyznívá zřejmá touha někam patřit a cítit lásku rodiny.

Název první kapitoly *Tři křížky* je inspirován postavou pologramotné Františi, která umí číst, ale podepisuje se jen třemi křížky. Jiří Svoboda¹⁵ vnímá význam tohoto spojení i přeneseně jako náznak toho, že autorka vypravuje všechno, co slyšela od Františi a co ona sama neuměla zapsat. Drahomíra Vlašínová¹⁶ je však ještě důslednější a interpretuje název jako vyjádření samotné autorky, zapisující to, co prožila v době, kdy ještě psaní neovládala. Na základě znalostí z četby a života Ludmily Hořké bychom akceptovali oba názory, ale jen z části. Františa zde funguje jako zástupce všech vesnických lidí, které Ludmila Hořká během svého života potkala a od kterých slyšela mnoho příběhů. Tři křížky

¹³ HOŘKÁ, Ludmila. *Doma*. Praha : Vyšehrad, 1947, s. 23.

¹⁴ Tamtéž, s. 119.

¹⁵ SVOBODA, Jiří. *Tvorba a region*. Ostrava : Profil, 1974, s. 155.

¹⁶ VLAŠÍNOVÁ, Drahomíra. *Ludmila Hořká : „hořký život - hořké jméno“ : portrét spisovatelky Ludmily Hořké*. Opava : Matice slezská, 2008, s. 39.

jsou pak symbolem pro negramotnost a neschopnost těchto lidí své příběhy zachytit, autorka se tak stala jakýmsi prostředníkem pro publikaci jejich příběhů, pro spojení se světem, pro jejich nesmrtelnost v knihách.

Druhá kapitola nazvaná *Zahrajte mi, muzikanti* je naplněna mnoha zážitky z místních muzik, svateb a dalších společenských událostí. Název odkazuje také k dospívající hrdince, která na začátku prosí svého otce, aby se mohla zúčastnit takovéto zábavy. Poprvé je odmítnuta, na konci knihy je již pravidelným návštěvníkem. Dobu, kdy se přehoupá z období dětství naplněného hledáním domova do dospívání, provází nešťastná láska k Hansimu, jenž si jí nevšímá a věnuje jí jen poslední tanec před útekem do Ameriky. Také díky této skutečnosti si je čtenář vědom, že už se nedívá na svět očima naivní dětské hrdinky, ale očima mladé ženy uvědomující si těžkosti lásky a života. Tón této kapitoly je naléhavější, emotivnější, stále je ale patrná snaha zaznamenat všední život a lidovou tvořivost, tentokrát však s vylíčením osobních pocitů a tajemství mezilidských vztahů v autorčině rodišti. Drahomíra Vlašínová¹⁷ tuto změnu reflektuje jako příklon od kroniky k osobní zповědi zaznamenané formou deníku. Celá kniha je poté pojata jako deníková memoárová kronika.

Hrdinka vzpomíná na prarodiče, ráznou babičku a hodného dědečka vykonávajícího noční hlídací službu. S úctou jsou vykresleny chvíle strávené ve společnosti Františka Palackého, vzdáleného stejnojmenného příbuzného známého českého historika, spisovatele a politika. Milá setkání s tímto uměleckým sochařem z Hodslavic ji přimějí znovu se zamyslet nad možností lepšího vzdělání: „Také bych ráda dělala něco jiného než stírala prach, háčkovala a pletla, ale když mi řekli, že - studování je jen pro chlapce.“¹⁸ Touha vzdělávat se je vložena do několika pasáží, vyřčena jakoby mezi řádky, dle poznatků ze života Ludmily Hořké a svědectví dcer a příbuzných se autorka s tímto vypořádávala velmi těžce a toužila po kvalitním vzdělání. Konzervativní doba a postoj otce, který chtěl předat někomu svou živnost, jí to ale znemožnila.

¹⁷ VLAŠÍNOVÁ, Drahomíra. *Ludmila Hořká : „hořký život - hořké jméno“ : portrét spisovatelky Ludmily Hořké*. Opava : Matice slezská, 2008, s. 40.

¹⁸ HOŘKÁ, Ludmila. *Doma*. Praha : Vyšehrad, 1947, s. 150.

Ve spojení s Františkem Palackým je možno nalézt v knize také odkazy na víru. Hrdinka přijímá hosta jakožto evangelíka s podivením. V prostředí, ve kterém vyrůstá, jsou na denním pořádku bohoslužby, pravidelné modlitby, ale také dodržování náboženských svátků. V tak malém prostoru není ale místo pro další vyznání, víra je reflektována jako něco samozřejmého, stálého a potřebného. Ve chvílích smutku a radosti se lidé obracejí na Boha, kterému děkují za dobrodiní nebo ho prosí o pomoc. Víra je jedním z charakteristických rysů lidu žijícího na Hlučínsku v této době. „V Pána Boha všichni věříme, do kostela všichni chodíme a k muzice též. Dovedeme sedmkrát za den klesnout a sedmkrát za den povstat a věříme, že celý svět je náš. Jsme hodní a méně hodní, ale říká se o nás, že jsme dobří. Žijeme ještě většinou popřátelsky, jenže se začínáme rozcházet...“¹⁹

Spisovatelka nezavírá oči před těžkostmi života. Jestliže jsme na začátku této kapitoly zmínili vřelý postoj čtenářů k této knize, podílela se na něm malá míra literární stylizace a velká upřímnost při zobrazení všedního života. Toto lze jen potvrdit, vyobrazeny jsou smutné události jako smrt mladého člověka, úděl svobodné matky, ale také alkoholismus: „Bětka pracovat musí. U nich se méně jí, protože táta více pije. A tam, kde táta více pije, máma míň vaří.“²⁰

Nenápadně a nepravidelně jsou uváděny roky, ve kterých se vše odehrává, ať už odkazem na to, jak dlouho je mrtvá matka, nebo zmínkou, kdy přišel dopis. Na konci knihy je uveden výjimečně přesně rok i měsíc, a to červen 1914, ve kterém ve shodě s reáliemi autorčina života proběhla i svatba protagonistky. Tíživě v předsvatebním dnu na hosty dopadne Sarajevský atentát, který je předzvěstí nadcházejících těžkých časů, kniha poté končí písní:

¹⁹ HOŘKÁ, Ludmila. *Doma*. Praha : Vyšehrad, 1947, s. 211.

²⁰ Tamtéž, s. 228.

*Zahrajte mi, muzikanti,
tu písničku - dokola
až mi moje mlade leta
nachviličku - zavola;
až zavola v šire pola
až zavola v širy kraj
ztratila se moja mladošť
poděla se - něvim kaj - něvim kaj.²¹*

Čtenáři je zřejmé, že se autorka prostřednictvím hlavní hrdinky loučí se svým mládím, s prosluněnou dobou plnou harmonie. Nejedná se jen o postesk nad prožitými roky, ale celkově nad bezstarostným obdobím, které pomalu odchází. Blíží se doba temna, s kterou je zde spojen začátek první světové války.

V knize *Doma* Ludmila Hořká představila kronikářským způsobem hlučínskou vesnici na přelomu 19. a 20. století. Pojátkem celé knihy je motiv domova, který vystihl Miroslav Etzler ve svém článku takto: „Neboť domov u ní nezůstává jen důvěrně známým regionem, ale vytváří ho zároveň elementární lidské společenství, především rodina. V ní je pocit jistoty a bezpečí, bez ní je už jen bloudění a bezcílné hledání. Jen společenství bytostně blízkých lidí dává smysl veškeré práci a činnosti.“²² Určitá sounáležitost s rodištěm a lidmi žijícími v této vesnici se prolíná celým jejím dílem, domovina se stala základním kamenem, na kterém vystavěla charaktery svých postav, jejichž hlavním rysem je morální velikost. Tito prostí lidé, povětšinou ngramotní, vyznávají určité etické kodexy spojené především s vírou v Boha a dodržováním desatera božích přikázání. Autorčina víra v dobro a laskavost v lidech je nejvýraznější právě v její prvotině, která zobrazuje její nejšťastnější období, a to dobu dětství a dospívání. Jiří

²¹ HOŘKÁ, Ludmila. *Doma*. Praha : Vyšehrad, 1947, s. 235.

²² ETZLER, Miroslav. *Tři novely o dobrých lidech*. In: Ostravský kulturní měsíčník, 1976, roč. 1, č. 2, s. 17.

Svoboda ve svém článku²³ rozděluje dílo Ludmily Hořké na základě dvou historických situací, a to ve válce a v míru. S touto skutečností jsou pak spojeny dvě její základní polohy, tragická a optimistická. Memoárová kronika *Doma* se řadí k poloze optimistické, závěr knihy naznačuje další směr v podobě blížící se války, která poznamená tuto oblast, ale i tvorbu Ludmily Hořké.

²³ SVOBODA, Jiří. *Literatura z pramenů lidové moudrosti*. In: Červený květ, 1964, roč. 9, č. 6, s. 188.

4.2. Řeka

Druhým knižně vydaným autorčiným dílem je *Řeka*, která stejně jako předchozí dílo vyšla v nakladatelství Vyšehrad, avšak o čtyři roky později. Tento titul bývá uváděn jako volné pokračování knihy *Doma* a řazen do kronikářské trilogie spolu s dalším dílem nazvaným *Dolina*. Hlavním spojujícím rysem knih je místo dění, jímž se stalo Hlučínsko, přesněji Dvořisko s Kravařemi a blízkým okolím. Této oblasti a lidem žijícím zde je však věnována celá autorčina tvorba, a společné dějiště proto nemůže být jediným kritériem pro vymezení trilogie. Pokusíme se tedy podrobnějším rozbořem nalézt i další vzájemné souvislosti.

Stejně jako motivem předchozího vydaného titulu byl domov, tak je také toto dílo – jak už název vypovídá – charakterizováno motivem řeky. Její důležitost pro místní občany je mnohokrát vyzdvihnuta. V období sucha zde nacházejí zdroj vody, žíznivý dobytek se cestou z pastviny má kde napojit, při zamrznutí se stává nejnadhnější cestou za hranice, ale v období tání je také místem pro zábavu dětí. „Tak je až do poslední chvíle na ledě plno dětí. V každé ruce hůl nebo i dvě, protože led nepuká tak rychle, jak si přejem a my mu musíme napomáhat. Potřebně veliké kusy ledu – to je přece loď!“²⁴ Koloběh změn na řece definuje také lidský život plynoucí v její blízkosti, vyrovnávat se musí místní zvláště s hrozbou povodní. Řeka se stává tichým svědkem mnoha dějinných událostí, je to konstanta v rychle se měníícím světě. „A řeka bude mlčet jako ty staré vrby a olše a ať je jen každý rád, že je tomu tak.“²⁵ Spolu s domovem je řeka, prezentující celý tento kraj a zvláště jeho přírodní bohatství, jakousi jistotou ve zlých časech, Ludmila Hořká tak vyzdvihla tyto dvě důležité věci, které lidé leckdy mohou brát jako samozřejmost a nevážit si jich.

Posunem od předchozí knihy je upozadění autobiografického rázu, což dokládá také Anna Kellnerová: „Zadívá se (Hořká, pozn.) do života lidí a rodného kraje, jehož tepnou, životem, krásou a často tragickým osudem je řeka

²⁴ HOŘKÁ, Ludmila. *Řeka*. Praha : Vyšehrad, 1946, s. 22.

²⁵ Tamtéž, s. 15.

s čtyřobloukovým mostem a se dvěma celními budkami. Sama se svým životem se v něm úplně ztrácí.“²⁶ Přesto lze nenápadné odkazy na osobu samotné autorky odhalit na třech místech v knize, a to v podobě děvčátka vyprávějícího o čertovi, zapojením mladé ženy do obchodu se sirkami a později přítomností vdovy se dvěma dětmi. Ke čtenářům tak v této knize promlouvá personifikovaná řeka, autorka vyjadřuje své myšlenky prostřednictvím řeky namísto toho, aby se projektovala do některé postavy. „Vím, že mezi lidmi a člověkem bývá rozdíl. Lidé jsou hodní i zlí, hezcí i nehezcí, chytří i hloupí a jen ten, kdo se snaží být lepším a dovede k tomu přimět i jiné, je člověk.“²⁷ Stejně jako voda v řece plyne pomalu také čas na vesnici, zobrazeny jsou běžné denní starosti, koloběh života se smrtí či narozením a měnící se hodnoty člověka.

Hlavním propojujícím motivem je však stále řeka. „[...]text není autobiografickou kronikou ani deníkem, ale pracovní jej můžeme nazvat lyricko-epizujícím hymnem na řeku Opavu a na hrstku několika spravedlivých lidí žijící v její bezprostřední blízkosti.“²⁸ Právě řeka je svědkem, soudcem, ale také přítelem pro tyto lidi. „Řeka tu šeptá svůj souhlas či nesouhlas s lidským jednáním, je svědkem lidské radosti i žalu, řeka Hořké si bublá modlitbu za rodný kraj a jeho lidi, žijící v malých chaloupkách na české straně a v bohaté dědině na pruské.“²⁹ Ve vykreslení postav Marjány, Rozálky a hlavně pomalejšího Kryšpína se nám otvírá pohled na sounáležitost těchto lidí s řekou, potažmo přírodou. Kryšpín vzhledem ke své částečné retardaci je nezatížen dobovými problémy, jako je pašování, odvod do války či nedostatek pracovních příležitostí. O to více lpí na starých pravidlech a zvyklostech, stále vypráví příběhy o hastrmanech, věří v dobro v lidech a nepodléhá honbě za penězi. Jeho nezkaženost a důvěra ve staré pořádky ho nakonec dovede až k sebevraždě. Skočí do řeky za odcházejícím hastrmanem, který zde vystupuje jako symbol veškeré lidové tvořivosti a fantazie a který se loučí slovy: „Kryšpinku, nás už tu není třeba, lidé na nás zapomněli a

²⁶ KELLNEROVÁ, Anna. *Dílo Ludmily Hořké*. In: Slezský sborník, 1945, roč. 43, č. 3, s. 256.

²⁷ HOŘKÁ, Ludmila. *Řeka*. Praha : Vyšehrad, 1946, s. 9.

²⁸ VLAŠÍNOVÁ, Drahomíra. *Ludmila Hořká : „hořký život - hořké jméno“ : portrét spisovatelky Ludmily Hořké*. Opava : Matice slezská, 2008, s. 42.

²⁹ KELLNEROVÁ, Anna. *Dílo Ludmily Hořké*. In: Slezský sborník, 1945, roč. 43, č. 3, s. 256.

dovedou se topit sami – a nejvíc se jich utopí – v moři cizoty.“³⁰ V tomto činu lze nalézt autorčino poselství, abychom nezapomínali na staré zvyky a uspořádání, abychom si více vážili věcí okolo sebe, jako jsou tradice a místa, v nichž jsme vyrostli. Hořká to vkládá také do úst řece: „Chodte, prosím, kolem mne s otevřenýma očima, patřím k vám, jsem částka vašeho rodného kraje, a prosím vás za sebe i za to vaše hnízdo – o trochu lásky.“³¹

Ludmila Hořká jako zástupce vesnických lidí ve své tvorbě možná i trochu nevědomě vyzdvihuje jeden důležitý faktor života. Velkou pozornost věnuje zaměstnání lidí, které utvářelo jejich osudy. Tato skutečnost je samozřejmě nadčasová, život člověka je stále v určité míře ovlivněn získáním solidní pracovní pozice. Každá autorčina kniha odráží možnosti, které byly v dané době na pracovním trhu. Lidé se mohli vydat několika cestami, podomní obchod znamenal opustit domov a vydat se do světa se zbožím, tito lidé se pak vraceli do svých domovů převážně jen v zimním období, kdy obchod stagnoval. Jejich materiální zajištění bylo ale lepší než u těch, kteří zůstali doma a našli si práci na okolních statcích, polích, ale také v blízké Ostravě, kde se však výdělek nevyrovnal tomu světovému. Práci nabízela také řeka, a to rubačům ledu. Riskantnější bylo přilepšit si pašováním, kterému se dařilo zvláště v období Pruska a Rakouska-Uherska. Nejakutněji se tento problém projevil v době první světové války, kdy bylo těžké dostat se k určitým potravinám, vytvořily se tak skupiny specializující se na nejrůznější druhy zboží jako mýdlo, sirky, obrazy svatých a největší poptávka byla po lihu. Důmyslnost pašeráků žijících u hranic byla obdivuhodná, do pašování se zapojovaly celé rodiny od dětí až po seniory. Vymyšleno bylo mnoho signálů pro varování před přicházejícími celníky. Relativní snadnost výdělků při pašování lákala stále více lidí, čímž se snižovala opatrnost a docházelo dokonce k smrtelným nehodám, ať už utopením, nebo zastřelením. Vývoj této činnosti na Hlučínsku tvoří podstatnou část knihy *Řeka*, v pasážích věnujícím se tomuto tématu zaznívá neustále varování před odklonem od poctivé práce, která lidi v této oblasti definovala. S jejím vymizením se mění také

³⁰ HOŘKÁ, Ludmila. *Řeka*. Praha : Vyšehrad, 1946, s. 239.

³¹ Tamtéž, s. 12.

charakter a hodnoty místních lidí: „Jsou i takoví, kteří děti nazývají baňkarty a není proto žádný div, že děti, když dospějí a potkají někde své rodiče, řeknou jim jen – kaj jiděť – kaj ště byli!!! Za slovo tatičku – matičko se začínají pomalu stydět.“³²

Zajímavě je popsán vztah celníků a pašeráků, kteří se potkávali v běžném společenském životě na vesnici, seděli spolu po večerech u stolu v hospodě, ale u řeky se stali nepřáteli stojícími každý na jiné straně. Pomocnou ruku celníkům občas podali závistiví spoluobčané, kteří jim donášeli informace. Přesto z části fungoval vyšší princip, jež vyjádřila Ludmila Hořká ve své knize takto: „Pán Bůh žádné hranice neustanovil, a proto se z pašování nikdo knězi ani zpovídat nebude. To je tak svatá pravda, že jí věří všichni celníci, a tak nač se zlobit pro něco, co nejde změnit!“³³ Touha po dobrém zaměstnání se odráží od dalšího již zmíněného rysu charakteristického pro lid na Hlučínsku, kterým je pracovitost. V politických změnách, jimiž si tato oblast prošla, hledali místní jistotu ve své obživě, jež jim umožnila žít svobodněji a nezávisleji. Přesto práce nedefinuje lidi stoprocentně, důvěra autorky v morální hodnoty obyvatel Hlučínska se potvrzuje také další větou použitou v knize: „Když ti dá Pán Bůh zdraví, jsi bohatší než král – praví.“³⁴

Nejen víra v dobro v lidech, ale také důležitost ústní lidové slovesnosti a jejího zachování se potvrzuje v této knize. Ludmila Hořká jako milovnice folklóru knihu obohatila o různá pořekadla, tradované příběhy a v největší míře písně. Prozpěvují si nejen lidé při svátečních událostech, jako jsou svatby, posvícení a masopusty, ale písní se projevují také zvony v kostelích i samotná řeka:

³² HOŘKÁ, Ludmila. *Řeka*. Praha : Vyšehrad, 1946, s. 170.

³³ Tamtéž, s. 14.

³⁴ Tamtéž, s. 17.

*„Všude dobře, doma nejíl - nejíl
a my jsme tu doma - doma
a je nám tu nejíl - nejíl - -
jak to přijde - přijde
že to vědí líp než lidé
líp než lidé - -“³⁵*

Až v závěrečné třetině knihy si může čtenář uvědomit jakousi časovou návaznost na předchozí dílo *Doma*, které skončilo s předzvěstí blížící se války. Její průběh a následky jsou poté zachyceny v knize *Řeka*. Přípravy na mobilizaci, odvody mužů a telegramy informující o jejich úmrtí jsou tragickým důkazem válečného období. Lidé se snaží žít dál své životy, ale na syna, manžela, otce, který nasazuje svůj život, myslí neustále. Každý den je netrpělivě očekáván příchod poštovního doručovatele, který přináší osobní dopis od vojáka nebo oznámení o úmrtí. Pocit lidí čekajících doma na své blízké ve válce je vyjádřen takto: „Tam v poli nemají žádného, nevědí, co jsou to bezesné noci, doma si cpou břicha z nakeřasených peněz, ale ti, co tam mají dva, tři syny, ti, co je sužuje pomyšlení - jakživ se nědovim, kaj mojo děcko košti složi - oh, ti mluví docela jinak.“³⁶ Úzkost přichází zvláště ve vánočním období, kdy jsou u štedrovečerní večeře neobsazená místa u stolu. Válka poznamenala všechny, až do té míry, že lidé nemohli nechat dát zazvonit ani svému zemřelému, protože zvon z místní kaple byl použit na válečné kanony. Konec tohoto neutěšeného období je oznámen prostě, s náznakem, že život jde dál a lidé se budou muset vypořádat s dalšími změnami: „Hurybury - konec vojny! - ale kolik je tu na hranici smíšených pocitů. Převládají tajná přání, aby hranice zůstala, tak jak byla, protože - na hranici maju lude lepší život.“³⁷ Toto přání se obyvatelům žijícím v oblasti Hlučínska nevyplnilo. Následná změna související s připojením tohoto kraje

³⁵ HOŘKÁ, Ludmila. *Řeka*. Praha : Vyšehrad, 1946, s. 35.

³⁶ Tamtéž, s. 194.

³⁷ Tamtéž, s. 223.

k Československu již není obsažena v této knize, stejně jako v předchozí je však naznačen další vývoj.

Kniha *Řeka* působí odlišným dojmem než předcházející titul *Doma*, dáno je to z velké míry ztvárněním časové logiky knihy, která v prvních dvou třetinách plyne velmi pozvolna. Čtenáři je jen v nepatrných náznacích odhalena přibližná doba konání, plynutí měsíců a dnů můžeme odvodit podle změn v přírodě, jako je praskající led, zazelenání břehů řeky nebo vysychání koryta. Hlavním aktérem se tak stává řeka a příroda kolem ní, osudy lidí žijících v blízkosti tohoto toku jako by stály v pozadí. Přičíst lze tento postoj snaze vyhnout se kruté válečné realitě a připomenout si krásné chvíle strávené v lůně přírody, to vše má vliv na lyrický dojem z knihy. Čtenář je unášen vlnkami řeky, obdivuje pasoucí se housátka na břehu a obává se střetu s vodníkem. Snovost až pohádkovost je přerušena teprve válečnou mobilizací, s níž se nejvíce projevuje spisovatelčina odhodlanost zaznamenat charakter tohoto milovaného kousku země. „Že mi přirostl váš kraj k srdci? A jak by ne! Byla jsem tu před vámi, budu tu po vás a osudy a životy vaše podržím si v paměti a budu si je šeptat, když už vás tu dávno nebude.“³⁸ Ve slovech personifikované řeky je vyjádřen pocit nesmrtelnosti, jako by promlouvala samotná Ludmila Hořká, která si svými knihami stejně jako řeka podrží v paměti životy místních lidí.

Znaky, na jejichž základě lze *Řeku* označit jako kroniku a zařadit ji k volné trilogii spolu s tituly *Doma* a *Dolina*, se dostávají do popředí teprve v závěru knihy. Počáteční pasáže jsou spojeny s velkou mírou lyrizace, ani chronologie zde není důsledná, vše se ale v návaznosti na předchozí *Doma* vrací v konečné části díla. „Proti lyrickému vstupu s pohádkovými motivy hastrmanů stojí tvrdý závěr, který s kronikářskou důkladností chce čtenáře zasvětit do sociálního vzestupu a mravního sestupu tohoto dosud tradičně zachovalého lidu.“³⁹ Poznatek Anny Kellnerové je jasným důkazem, že také v tomto díle autorka pokračovala ve své

³⁸ HOŘKÁ, Ludmila. *Řeka*. Praha : Vyšehrad, 1946, s. 56.

³⁹ KELLNEROVÁ, Anna. *Dílo Ludmily Hořké*. In: Slezský sborník, 1945, roč. 43, č. 3, s. 258.

snaze zaznamenat osudy hlučínských lidí, žijících na tak malém území, a přesto se vyrovnávajících s tolika dějinnými zvraty. Kronikářský způsob zachycení obohatila lyrizujícím prvkem, jenž představuje autorku v jiné tvůrčí poloze a předznamenává postupy použité v jejích pozdějších novelách. Podobné příběhům Marjany a Bejatky, zde jen letmo nastíněným, věnovala později samostatná díla. Kniha *Řeka* tak stojí na pomezí okruhu kronikářského a novelistického, které jsme si v předchozích kapitolách vymezili, a je jakýmsi stupínkem k dalšímu spisovatelčinu vývoji. Lze tedy polemizovat s výrokem Milana Jelínka: „Možno tedy říci, že v knize *Řeka* zůstala Hořká daleko za svým vyprávěcím uměním, které prokázala v kronice *Doma*.“⁴⁰ Naopak Ludmila Hořká se představila nejen jako realistická vypravěčka, ale ukázala také svou snovou až pohádkovou polohu, s níž v tomto díle propojila obraz skutečného života.

⁴⁰ KRÁLÍK, Stanislav. *Adolfu Kellnerovi: Sborník jazykovědných studií*. Opava : Slezský studijní ústav, 1954, s. 181.

4.3. Dolina

Dílo *Dolina* bylo vydáno v roce 1962, dělí jej tak od předcházejících titulů skoro dvacet let, přesto zde autorka v mnohém navázala na dosavadní tvorbu a pokračovala ve vyprávění svého příběhu, příběhu svého rodiště, svého regionu Hlučínska. V prvních řádcích knihy je nám osvětlen důvod pro pojmenování tohoto titulu názvem *Dolina*: „Jedné části pole říká se u nás ‚Malé dolinky,‘ druhé části ‚Velké dolinky,‘ a tak si myslím, že by se naše dědina měla jmenovat Dolina. Nejmenuje se tak. Dostala na křtu – bůhvíproč – jméno Dvořisko.“⁴¹ Tento stručný úvod knihy nastiňuje další směr celého příběhu, situovaného opět výhradně na Hlučínsko.

Vše začíná rokem 1918, který je v textu explicitně vyjádřen, návaznost na knihu *Řeka*, jež byla zakončena vyvrcholením první světové války, je tak zřejmá. Lidé jsou zaplaveni euforií po skončení války, ale kladou si otázky ohledně budoucnosti: „Co to bude lidé zlatí, po té vojně? Svoboda! Svo-bo-da? A co to je? Aha, tož tak? My vládnout sami sobě? A budeme to umět?“⁴² Každý se zařídil podle sebe a podle toho, co mu vyneslo užitek, v lepším případě, čemu věřil. Ludmila Hořká dobře zobrazila rozkol, který v lidech po válce panoval: „Ty tam jsou časy, kdy se tu všecko přátelilo. Teď táhnou i v rodině jeden hot a druhý čihý. Tatík je třeba ze starého zákona, umí číst jen švabachem a nechápavě kroutí hlavou, že jeden jeho syn je Slovan a druhý nordmarkař“⁴³ a oba mluví ‚po moravsky‘.“⁴⁴ Úryvek jasně dokazuje, že si místní lidé hledali místo, kam vlastně patří, ale spojujícím elementem jim byla jejich řeč, která zůstala a neoslabila ji ani politická náležitost k německé, rakouské nebo československé národnosti. Ludmila Hořká tak krásně vystihla důležitost ústní lidové slovesnosti, která lidi spojovala. Současně tím varuje od odklonu od tradic a zvyků.

⁴¹ HOŘKÁ, Ludmila. *Dolina*. Praha : Lidová demokracie, 1962, s. 5.

⁴² Tamtéž, s. 7–8.

⁴³ Člen německého spolku, zaměřeného k zakládání a podpoře škol s posláním germanizovat v českých krajích.

⁴⁴ HOŘKÁ, Ludmila. *Dolina*. Praha : Lidová demokracie, 1962, s. 8.

Podstatnou roli hraje zachycení politického ovzduší v době od roku 1918 až po rok 1945. Opět je silně cítit autobiografický ráz knihy, který evokuje Hořké první dílo nazvané *Doma*, tentokrát je však vše více politicky zatíženo, přičítá to lze faktu, že autorka tuto dobu prožívala už jako dospělá žena a více se zapojovala do politického dění. Poválečná doba je zaznamenána z pohledu lidí a jejich snahy vyrovnat se se všemi změnami a mít právo utvořit si vlastní názor: „A tož ať nikdo po mně nechce, abych se hned přetvořila ze Šavla na Pavla. Já potřebuji k tomu čas, musím to všechno pomalu spolykat a strávit. A musím mít jistotu, že to, co je dnes, je skutečně lepší než to, co bylo včera.“⁴⁵ Nikdo v této době nemohl tušit, že si tato oblast projde tolika zvraty, že se nebude jen vyrovnávat s dopady první světové války, ale že se bude muset začlenit do nového státu připojením k Československé republice, od které bude následně po vypuknutí druhé světové války násilně odtržena. Ludmila Hořká psala tuto knihu již po všech těchto dějinných zvratech, a tak lze mezi řádky nalézt indicie k budoucímu vývoji: „To byla zaklínací formulka, která se tu udržela při životě téměř 20 let. Až do roku 1938. Neměli jsme pravdu, když jsme vám v roce 1920 říkali ‚Auf Wiedersehen?‘“⁴⁶

V závěrečné části knihy jsou zdokumentovány dopady druhé světové války, před jejím vypuknutím bylo možno vycítit mnoho varovných signálů, které však nevnímali proněmecky smýšlející občané. Všichni ti, již věřili v tradici a cítili sounáležitost se svými předky, hlásali: „Ale ty, větévko moravská, proč se vrháš v cizí náruč? Nevěř té otevřené náruči, nevěř jí, udusí tě. Neboj se, človče, prohlásit, že jak tvoji dědové a rodiče, tak i ty kořeny i jazyk moravský máš ...“⁴⁷ Pro zastánce příslušnosti k Československu bylo čím dál těžší zachovat věrnost svému přesvědčení, zvláště když válka zuřila a fronta se blížila k oblasti Hlučínska. Z hospody hlavní hrdinky se stal sklad pro vybavení německých vojáků, studna posloužila ruským zajatcům jako umývárna, ale v knize je dojemně zobrazena také lidská stránka celé této situace: „Němečtí vojáci, unavení a se smrtí ve tváři,

⁴⁵ HOŘKÁ, Ludmila. *Dolina*. Praha : Lidová demokracie, 1962, s. 19.

⁴⁶ Tamtéž, s. 21.

⁴⁷ Tamtéž, s. 102.

přišli do sklepa vypít trochu horkého čaje, neboť měli jsme ve sklepě lihový vaříč. To už nebyli nepřátelé. To byli nešťastní synové nešťastných matek, hnání Hitlerem a pro Hitlera na smrt.“⁴⁸ Tvorba Ludmily Hořké se vyznačuje morálním a soucitným pohledem, pomocí něhož se autorka dívá na svět. „Láska a teplá účast s lidským osudem je autorčin dar, který jí nemůže býti odňat a kterým podaruje i svého čtenáře. Láska, i když smutek srdce svírá, že hyne krása, prostota a stará poctivost.“⁴⁹ V duchu svého přesvědčení ztvárnila Hořká také poslední válečné dny, které místní trávili po nocích ve sklepech a útekem před frontou. Po čtrnácti dnech strachu bylo možno už jen konstatovat: „Ale není už žádný Protektorát – není už žádný Sudetengau. Opět je naše malá, upachtěná, utrápená, vysílená, ale tak milá a drahá republika.“⁵⁰ Těmito slovy zakončila spisovatelka svou knihu a částečně také kronikářský způsob zachycení skutečnosti. V dalších dílech už se nevěnovala tolik realistickému a popisnému pohledu, z hlediska rozsahu začala upřednostňovat kratší příběhy, ale věrná zůstala svému Hlučínsku.

Dolina se vyznačuje, jak jsme se výše zmínili, realistickým ztvárněním, s kterým souvisí také vyobrazení všech negativ života. Na začátku v kapitole *Hlučínsko a Ludmila Hořká* byla zmíněna Velká hospodářská krize, jež měla dopad na místní obyvatele v podobě vysoké míry nezaměstnanosti. Je tedy přirozené, že snaha o komplexní zachycení doby přiměla autorku věnovat se také této problematice: „Nezaměstnanost je příšera horší než mor. Na Hlučínsku měli robotu jen optanti. Ti mohou na práci do říše, protože pro ni optovali.“⁵¹ V těchto pasážích je zřejmá výtká vůči vyšším místům, ztvárněným v tomto případě Prahou a v ní sídlící prvorepublikovou vládou, že tento kraj připojili k Československu, ale nechali ho ležet ladem, nepomohli mu. Vlašínová ve své publikaci tomuto postoji klade zásadní místo: „Žalujícím leitmotivem či mementem celé knihy je otázka: ‚Věděla to Praha?‘, která proměňuje své

⁴⁸ HOŘKÁ, Ludmila. *Dolina*. Praha : Lidová demokracie, 1962, s. 164.

⁴⁹ KELLNEROVÁ, Anna. *Dílo Ludmily Hořké*. In: Slezský sborník, 1945, roč. 43, č. 3, s. 257.

⁵⁰ HOŘKÁ, Ludmila. *Dolina*. Praha : Lidová demokracie, 1962, s. 167.

⁵¹ Tamtéž, s. 22.

zabarvení od patetického zvolání po ironizující povzdech – podle kontextu, ve kterém ji zrovna Hořká položí.“⁵²

Život Ludmily Hořké se zrcadlí v tomto díle, autorka zde vyjadřuje mimo jiné i svou bolest z toho, že ji okolí za její spisovatelskou činnost a zaujetí pro českou myšlenku odsuzovalo: „Lidé protičeského smýšlení, a těch je tu i za řekou velická většina, nemohou mi odpustit a nikdy mi neodpustí, že jsem začala psát do českých novin. A ta hrstka domorodců v naší dědině, která o sobě tvrdí, že jsou Češi – a skutečně Češi jsou – ti mi zase neodpustí, že je něčím přerůstám, aniž bych je poprosila, aby mi dali k tomu svolení.“⁵³ Autorčinu spolupráci s různými kulturně činnými periodiky a organizacemi dokládají zmínky v knize o *Ostravském rozhlasu, České akademii věd a umění* nebo *Matici Opavské*: „Matice opavská – to byla taková teplá jizba, kam neměli přístup lidé zlí.“⁵⁴

V tomto díle lze rozeznat také další prvky odkazující k životu samotné autorky. V titulu *Doma* byl první láskou hrdinky bojovný Hanzi, který utekl do Ameriky a tím byl jeho příběh ukončen. V *Dolině* se vrací zpátky jako muž ve zralém věku, Hlučínsko navštěvuje poprvé s manželkou a podruhé ve válečné době. V souvislosti s touto postavou je zmíněno dílo autorky *Doma*, jež hrdinka Hanzimu věnuje jako upomínku na krásné časy. Jako matka se Ludmila Hořká musela vyrovnat několikrát se ztrátou dítěte, nejsilněji ji zasáhla smrt sedmnáctiletého syna, do kterého vkládala velké naděje. Tento bol se promítl také do této knihy: „Za tři dni bylo hůř a přivezli jsme ho domů. Blouznil, sténal, zemřel. A já bych byla prodala celou naši chalupu, kdyby mi řekli, že je to nutné, aby se uzdravil. Ale oni řekli, že nebylo pomoci.“⁵⁵ Celkově je možno vysledovat silné pouto mezi matkou a dítětem, které se potvrdilo dalším zvratem v příběhu, a to útekem v roce 1938 na Hanou, kde pobývala necelý rok. Pomohla zde založit národopisný soubor, rozvíjela se na poli kulturním a našla si mnoho přátel. Přestože zde našla druhý domov, nemohla zapomenout na své rodiště a děti,

⁵² VLAŠÍNOVÁ, Drahomíra. *Ludmila Hořká : „hořký život - hořké jméno“ : portrét spisovatelky Ludmily Hořké*. Opava : Matice slezská, 2008, s. 63.

⁵³ HOŘKÁ, Ludmila. *Dolina*. Praha : Lidová demokracie, 1962, s. 40.

⁵⁴ Tamtéž, s. 95.

⁵⁵ Tamtéž, s. 91.

kteřé zde zůstaly: „Ale viděla jsem, že se nedá nic dělat. Doma byly také děti, které mě též potřebovaly, byla tam naše chalupa, byl tam náš domov.“⁵⁶ V opozici ke vztahu matky a dítěte stojí pozice manželky – ženy, které je v knize věnována jen malá část, a to v podobě vzplanutí k Hanzimu, odmítnutí návrhu k sňatku a občasnými zmínkami o druhém manželovi. Kniha tak napomáhá také k pochopení spisovatelčina života: „[...] a to nejen toho vnějšího, ovlivňovaného dějinnými událostmi, ale i vnitřního, pocitového, jakož i tvůrčího, neboť zde Hořká zaznamenala mnoho podstatných reálií nezbytných pro vysledování jejího svébytného autorského naturelu.“⁵⁷

Tato knížka se vyznačuje enormním použitím nářečních a německých výrazů, které se vyskytovaly již v předchozích dílech, ale ne tak často. Nepravidelně byla nářeční slova přeložena v závorce bezprostředně za slovem. V praxi to bylo použito takto: „To už je takové staré haraburdí jako ta odřená malovaná truhlice, která dnes stojí ještě sem tam v kůlně a do které se dává v nejlepším případě nějaký posádek pro kury (slepice).“⁵⁸ V *Dolině* je zvolen odlišný způsob vysvětlení, výjimečně je zařazena kapitola *Poznámky, vysvětlivky a slovníček nářečových a slangových výrazů*. Není však opět postihnuto vše stoprocentně, a tak tato snaha vyznívá naprázdno. Navíc nejsou výrazy v samotném textu označeny čísly k odkazům pro vysvětlení. Může se tak stát, že čtenář až po přečtení zjistí, že k dispozici má také tuto kapitolu. Jedním z vysvětlených a často používaných slov jsou: „Schulverein a Nordmarka – německé spolky, zaměřené k zakládání a podpoře škol s posláním germanizovat v českých krajích. Členové těchto spolků patřili k nejšovinističtějším živlům německého měšťáctví.“⁵⁹ Takto jsou zpracována jednotlivá hesla, mezi nimiž se objevují také jména osob spojená s jejich autobiografickými údaji. Nejpočetnější zastoupení mají nářeční výrazy, které jsou výrazným rysem děl Ludmily Hořké. Používaný dialekt v knihách spisovatelky je řazen k středoopavskému typu

⁵⁶ HOŘKÁ, Ludmila. *Dolina*. Praha : Lidová demokracie, 1962, s. 110.

⁵⁷ VLAŠÍNOVÁ, Drahomíra. *Ludmila Hořká : „hořký život - hořké jméno“ : portrét spisovatelky Ludmily Hořké*. Opava : Matice slezská, 2008, s. 61.

⁵⁸ HOŘKÁ, Ludmila. *Doma*. Praha : Vyšehrad, 1947, s. 54.

⁵⁹ Tamtéž, s. 170.

lašského nářečí a vyskytuje se v textu v hojné míře: „Hořká spojila s dialogizací téměř důsledné užívání rodného nářečí lašského. Připočteme-li k nářečním dialogům tak zvanou polopřímou řeč a četné dialektismy v mimodialogickém textu, zvýší se podíl nářečních prvků natolik, že místy dochází k vytvoření neústrojné spisovné nářeční směsi.“⁶⁰ Tato skutečnost může mít za následek to, že pro čtenáře, kteří neovládají lašské nářečí, mohou být pasáže s přítomností dialektismů nesrozumitelné. Z pohledu spisovatelky je však jejich použití pochopitelné. V prostředí, kde se takto mluvilo, žila celý život, muselo být tedy pro ni přirozenější vyjadřovat se dialektem. Vzpomínkový charakter jejích knih pak také přímo vybízí k autentickému zachycení, jehož nedílnou součástí je právě dialekt. Souhlasit lze však s tvrzením Milana Jelínka: „[...] nemůžeme přijmout dialektismy, jimiž autorka v pravém slova smyslu zaplavuje mimodialogický text.“⁶¹ V těchto případech postrádají dialektismy smysl, který naopak mají v zachycení lidové tvořivosti v podobě písní, básní anebo v dialogích postav. V mimodialogickém textu působí na čtenáře spíše rušivě a v těchto případech mohou zapříčinit nesnadné pochopení sdělovaného.

Celé dílo Ludmily Hořké tvoří obraz Hlučínska, a to s jeho politickými změnami, charakterem obyvatelstva, ale také přírodními krásami. Autorka tak zůstávala věrná jednomu tématu, což se projevuje vyobrazením osudů stejných postav, které procházejí jejími díly. Důležitou roli hraje Františka, která je zachycena v produktivním věku v díle *Doma*, návaznost poté dokazuje oznámení o její smrti v knize *Dolina*. V *Řece* byla podstatná část věnována nelegálnímu způsobu vydělávání peněz prostřednictvím pašeráctví, kterému se dařilo zvláště v období první světové války, zhodnocení vývoje této činnosti v dalších obdobích je zachyceno v díle *Dolina*. Propojenost spisovatelčiných knih je zřejmá také z odkazů, které jsou vodíci linkami k dalším plánovaným titulům autorky. Vysledovat toto lze v knize *Řeka*, kde je ve stručnosti nastíněn příběh Bejatky, jemuž autorka později věnovala samostatnou knihu. V *Dolině* se objevuje jméno

⁶⁰ KRÁLÍK, Stanislav. *Adolfu Kellnerovi: Sborník jazykovědných studií*. Opava : Slezský studijní ústav, 1954, s. 185.

⁶¹ Tamtéž, s. 186.

Hanys, jež je přirovnáváno četností k ruskému Ivanovi a jež má v této oblasti několik obměn. Tímto mužským jménem je pak nazváno další knižně vydané dílo Ludmily Hořké.

Knihou *Dolina* Ludmila Hořká navázala časově na titul *Řeka*, když zmapovala období od roku 1918 až do roku 1945, zpracováním se však více přiblížila své prvotině. Tvrzení o volné návaznosti a zařazení knih *Doma*, *Řeka* a *Dolina* k trilogii tak má jistě své opodstatnění. Mezi ty, již hledali souvislosti mezi těmito tituly, patří také Jiří Svoboda: „S Domovem a Řekou spojuje Dolinu nejen řada analogických motivů, je tu také společný záměr; autorka v ní vypravuje svoje životní osudy během první republiky a druhé války.“⁶² S tímto tvrzením lze souhlasit, ale je nutno jej trochu upřesnit, vzhledem k tomu, že v *Řece* se autorka neinspirovala tolik svým životem, ale obecně osudem svého rodiště. Společným tvůrčím motivem je propojení vlastního života a vesnice, ve které vyrůstala. Kniha *Řeka* díky tomu stojí jakoby opodál a podobnost lze nalézt spíše mezi titulem *Doma* a *Dolina*. Přesto nelze význam díla vydaného jako druhé v pořadí v rámci trilogie znevážit, díky němu byl dotvořen obraz prostředí, ve kterém se vše odehrálo. Soustředění na přírodní scenérii a autorský odstup, dosažený např. promluvami personifikované řeky, dodaly ztvárnění objektivnější pohled. Dohromady tak tvoří knihy neocenitelný obraz Hlučínska v první polovině 20. století. Je tedy přirozené, že tvorba Ludmily Hořké byla mnohokrát oceněna: „Svémi pracemi dobyla svému rodnému kraji při Opavici a Hlučínsku pozornost širokých čtenářských vrstev a svou tvorbou přesáhla i úzké meze regionálního ohraničení. Poznala bohaté zdroje, z nichž se vždy sytilo nejvýraznější lidové vypravěčství, a dovedla z nich těžit způsobem, který nelze uplatnit bez hlubokého probádání a znalosti. A Ludmila Hořká jimi pronikla srdcem i rozumem.“⁶³

⁶² SVOBODA, Jiří. *Tvorba a region*. Ostrava : Profil, 1974, s. 156.

⁶³ RUSINSKÝ, Milan. *Za Ludmilu Hořkou (26. 4. 1892–4. 10. 1966)*. In: Červený květ, 1966, roč. 11, č. 11, s. 351.

Naopak rozdílnost děl lze sledovat v souvislosti s polohou vypravěče, jak dokládá Vlašínová ve své publikaci: „[...] v prvotině bylo vypravěčkou malé děvčátko anebo po letech vzpomínající žena, v druhé knize personifikovaná řeka, pak teprve v *Dolině* došlo k naprostému ztotožnění vypravěčky s autorkou.“⁶⁴ Tato skutečnost dokládá spíše autorčin vývoj, a to ať už v osobním životě, tak v tom uměleckém. Díky různým polohám vypravěče se může věnovat odlišným oblastem, protože dítě by pravděpodobně nehodnotilo politické ovzduší, ale zaměří se spíše na hry a zvyky o svátcích. S ohledem na to je poněkud nepřesné vymezení pozice titulu *Dolina* v monografii Vlašínové: „Znepokojující tón této práce, kladení palčivých otázek, hledání pravdy a pocit spoluzodpovědnosti za své spoluobčany, z nichž mnozí v té druhé válce selhali, odlišuje tuto knihu od předcházejících dvou z volné ‚trilogie‘, která snad ani opravdovou trilogií není.“⁶⁵ Postoj autorky v *Dolině* je spíše důkazem jejího aktivního přístupu k dění v jejím okolí a k řešení aktuálních otázek v dané době. Sama Ludmila Hořká vysvětlila poslání svých knih a svůj tvůrčí postoj takto: „Budu-li mít dostatek zdraví, chci psát o věcech, kterým rozumím. Čemu nerozumím, to ponechám moudřejším. Ale i těm moudrým radím: Nebojte se napsat pravdu, i když třeba není příjemná!“⁶⁶ Na základě rozboru všech třech kronik je tedy možno souhlasit se zařazením do volné trilogie, a to zvláště díky časové návaznosti knih, oblasti jejich dění a z velké míry realistickým a popisným ztvárněním. Drobné nuance jsou pak výsledkem vývoje Ludmily Hořké, a to na poli osobním i uměleckém.

⁶⁴ VLAŠÍNOVÁ, Drahomíra. *Ludmila Hořká : „hořký život - hořké jméno“ : portrét spisovatelky Ludmily Hořké*. Opava : Matice slezská, 2008, s. 62.

⁶⁵ Tamtéž, s. 63.

⁶⁶ *Anketa o literárním životě v našem kraji*. In: Červený květ, 1962, roč. 7, č. 1, s. 14.

4.4. Bejatka

S novelou *Bejatka* vydanou v roce 1959 v Krajském nakladatelství v Ostravě se nám otevírá spisovatelčin okruh novelistický. Uvedme v této souvislosti názor Drahomíry Vlašínové: „Bejatka představuje konečnou syntézu jejího úsilí o prozaický útvar; je to pozoruhodná cesta od lidové slovesnosti přes novinářské články a drobné prózy až k novele.“⁶⁷ Dosavadní kronikářský způsob s realistickým ztvárněním nyní nahrazuje příběh jednoho hrdiny, v němž nemá hlavní místo popis prostředí, ale dějové zvraty a působivé zakončení.

Na začátku příběhu je již prvními řádky charakterizována hlavní hrdinka Bejatka: „Nevím – nevím, zavděčím-li se vám svým vyprávěním. Jsem osoba tak nevědomá, och, docela nevědomá! Neumím pořádně ani číst ani psát. Třebaže do školy jsem chodila ráda [...]“⁶⁸ Stud za negramotnost a nedostatečné vzdělání provázel Bejatčin život. S tímto problémem se potýkala také samotná Ludmila Hořká, která toužila po studiu a vědění, také v této postavě tak lze najít autobiografické prvky.

Bejatka svůj příběh zahajuje ve škole, kde obývala takzvanou „oslovskou“ lavici. Ta ji odlišovala od spolužáků, ale dopomohla jí k výpomoci u učitelovy manželky, odkud své chudé rodině nosila příležitostně nějaké jídlo. Pobyt v obecní pastoušce, kde její rodině patřila jedna místnost, ji totiž přiřadil k těm nejchudším. „[...] a tam tedy, v pastušku, jsem se narodila. Bydleli v něm sami ubožáci, hadrláci a také chachaři. ‚Spodina‘, říkali někteří v dědině. Sprostý lid.“⁶⁹ Pro okolí sprostý lid, pro ni však kmotříčky a kmotříčkové, přestože zde na denním pořádku měl místo alkoholismus, lidé se k sobě jinak chovali slušně, pomáhali si v těžkých chvílích a krmili se navzájem, když neměli na jídlo. Sounáležitost mezi obyvateli domu se projevila zvláště při onemocnění matky hlavní hrdinky, která trpěla tyfem. Díky pomoci okolí se uzdravila, nalomené zdraví si však vybralo svou daň a smrt ji po čase stejně dostihla. Smrt matky je

⁶⁷ SVOBODA, Jiří. *Tvorba a region*. Ostrava : Profil, 1974, s. 164.

⁶⁸ HOŘKÁ, Ludmila. *Bejatka*. Ostrava : Krajské nakladatelství, 1959, s. 5.

⁶⁹ Tamtéž, s. 6.

v knize přelomových období, odešel člověk, který Bejatku chránil a dával jí ve světě přes veškerou chudobu pocit důležitosti. Nastává pocit hledání domova, jenž je základním motivem také v autorčině prvotině.

Rodina Bejatky se musela vypořádávat také s dalšími tragédiemi, ze sedmi dětí přežila jen hlavní hrdinka a její mladší hluchý bratr. „Z oušek mu teklo a hlavička jej v dětském věku bolívala, na nožičky se postavil, až mu byly tři roky.“⁷⁰ Přestože vyrůstali v nuzných podmínkách, měli se rádi, cítili spojení s přírodou. Představovala ji zvláště řeka v blízkosti, které bylo věnováno jedno z předešlých děl autorky. Opět se setkáváme také s dětstvím a s ním spojeným optimismem a harmonií, kterou představila autorka ve své knize *Doma*. V *Bejatce* navíc vystupuje do popředí motiv chudoby. Ta sice rodinu zatěžuje, ale zároveň pomáhá formovat Bejatčin charakter a vede ji k pracovitosti. Mnohokrát se v pozdějším věku v dobách zlých vrací Bejatka k času strávenému v tomto domě bez peněz, ale plné lásky, a hledá zde útěchu.

Dětství hrdinky je opět prodchnuto různými veselicemi, ke kterým patří karmáš⁷¹, masopust a v pozdějším věku muziky pro mladé. Choromyslnému mladému muži zpívá matka píseň na uklidnění, objevují se také různá pořekadla, která jsou trefně využita k vystižení dané situace nebo charakteru postav: „Často jsem slychala od lidí, že na světě není nikdo tak špatný, aby aspoň za makové zrníčko neměl v sobě něco dobrého.“⁷² Oproti předešlým knihám se záliba autorky v lidové tvořivosti projevuje v tomto díle spíše ojediněle. „Je zde patrný změněný úhel pohledu: zvykosloví tu není zachyceno proto, aby prohloubilo pohled na Hlučínsko a pomáhalo stvořit kolorit kraje, ale aby sloužilo k vykreslení nejen zevnějšku, ale celého mladého života ústřední postavy.“⁷³ Ludmila Hořká tak již neplní psaním svou vlasteneckou povinnost ke svému rodišti tím, že se podílí na jeho zachycení pro budoucí generace, ale stává se spisovatelkou, která je plně oddána svému hrdinovi příběhu.

⁷⁰ HOŘKÁ, Ludmila. *Bejatka*. Ostrava : Krajské nakladatelství, 1959, s. 14.

⁷¹ Jinak známý také jako posvícení, hody nebo odpust.

⁷² HOŘKÁ, Ludmila. *Bejatka*. Ostrava : Krajské nakladatelství, 1959, s. 16.

⁷³ VLAŠÍNOVÁ, Drahomíra. *Ludmila Hořká : „hořký život - hořké jméno“ : portrét spisovatelky Ludmily Hořké*. Opava : Matice slezská, 2008, s. 49.

Po smrti Bejatčiny matky se otec žení podruhé, odcházejí z pastoušky a pro Bejatku je to velký zlom, bratr byl navíc přijat do ústavu, kde se mu dostalo péče a vzdělání. Hrdinka se tak sama musí vypořádat s novou macechou, která ji odstrkuje. Východisko z nelehké situace představuje matčina sestra, jež si ji bere k sobě a dává jí vše, přísnou výchovu, ale i náležité ocenění v podobě jídla a vybavení pro nevěstu. Dospívající dívku navštěvující muziky a těšící se z pozornosti chlapců nečekaně zastihne krutý dějinný zvrat: „Oh, bylo to jen krátký čas, co jsem se bezstarostně těšila ze života. Ty mladé roky mi utekly rychleji, než jsem čekala. Zahrála totiž muzika jiná – na válečném poli.“⁷⁴

Válka postihuje všechny rodiny na Hlučínsku, smrt na frontě našli všichni tři synové tety, která se Bejatce stala druhou matkou. Bol ze ztráty dětí teta neunesla a umírá. Strýc se žení podruhé a hrdinka musí odejít z domácnosti, kterou obývá již jiná žena, jež není její příbuznou. Nachází si místo jako děvečka na hospodářství v blízkosti, kde si ji brzy oblíbí pro její pracovitost. Netuší, že Bejatka staráním se o dobytek a uklízením chlévu tiší svůj žal nad nešťastnou láskou k Hanysovi, který odešel na frontu a po návratu si na doporučení své matky vzal jinou, majetnější nevěstu. „Jen jsem cítila, jak mne poprvé zabořila moje chudoba a jak jsem také zalitovala, že jsem se narodila v pastušku. Hanysku, Hanysku – nikdy se nedozvíš, jak jsi mi rozkopala srdce.“⁷⁵ K práci na statku jí později přibývá také starost o nemocného strýce. Každý večer ho navštěvuje a pomáhá mu s úklidem, vařením či obvazem ran. Strýc jí odkáže majetek, který Bejatce po jeho smrti významně usnadní pozici v hledání partnera. Nedbá však na rady a stává se manželkou vdovce, jenž je mezi lidmi známý jako muž vyhýbající se práci.

Svatbu jí uspořádají na statku, kde slouží, při obřadu se dojemně loučí s dětstvím a mládím: „Buď navždy sbohem, moje žalostné a i šťastné mládí! Sbohem vy šumné Frelčiny lesy, sbohem má vodičko – Opavičko a ty můj nejmilejší pastušku!“⁷⁶ Brzy po sňatku se varování vyplnila a Bejatka naráží na

⁷⁴ HOŘKÁ, Ludmila. *Bejatka*. Ostrava : Krajské nakladatelství, 1959, s. 65.

⁷⁵ Tamtéž, s. 69.

⁷⁶ Tamtéž, s. 77.

lenivost svého muže, sama vychovávaná k poctivé práci se těžko vyrovnává s povahou svého chotě. Se starostí o jejich živobytí se vrací na statek, kde pracovala ještě jako svobodná, a v práci hledá útěchu před útrapami nešťastného manželství. Nepomůže ani její otěhotnění a ke starosti o manžela jí přibude starost o její dva syny, Johana a Josefa. Vychovává je ve třicátých letech, kdy na Hlučínsko dopadá hospodářská krize v podobě nezaměstnanosti. Lidé spílají své nové vlasti Československu a útěchu hledají v Německu. Povolení k odjezdu za prací za hranice dostane také Bejatka, která je však nucena opustit své syny, aby je mohla uživit. Manžel s nimi zůstává doma a hrdinka se s tímto rozhodnutím, přestože ji k němu vedly jen ty nejlepších úmysly, bude vyrovnávat po celý život.

Stesk po domově jí v Německu pomohl zahnat Michal, polský rodák, který se vydal také za prací a u kterého našla pochopení. Celých sedm let, kdy zde pracovala a vracela se vždy ve vánočním období na tři měsíce domů, jí byl druhým lepším manželem. Vztah k práci, pochopení Bejatčina snu o vlastní chaloupce a hospodářství ho odlišovalo od manžela, kterého ponechala doma. Musela se však po celou dobu vyrovnávat s odsouzením okolí a výčitkami svědomí, že je žena dvou mužů.

Definitivní návrat v roce 1938 domů byl krutým střetem s realitou, manžel se nezměnil, svou lenivost naopak využil ve službě Němcům, sedmnáctiletí synové ji jako matku nepoznávali a trápily ji vzpomínky na Michala. Další ranou se pro ni stal odchod synů do války, první pyšný Johan odešel hrdě, citlivý Josef odloučení od rodičů oplakal. Rozdílnost obou mladých mužů se potvrdila také pozdějším přístupem k válce, Josef byl zastřelen za dezerci, protože se mu přičilo bezmyšlenkovitě vraždit. Silné pouto mezi ním a matkou a Bejatčina prosba za odpuštění prostupovala celou knihou „Jak jsem se ho odprošovala za všechno! Za to, že jsem se mu nemohla kdysi věnovat tak, jak jsem chtěla. I za to, že nebylo v mé moci za něho zemřít.“⁷⁷

Naopak Johan využil všech možností válečné doby a stal se hrdým německým vojákem. S jeho postavou se otevírá bolestné téma koncentračních

⁷⁷ HOŘKÁ, Ludmila. *Bejatka*. Ostrava : Krajské nakladatelství, 1959, s. 114.

táborů: „Dlouho jsem nevěděla, že jsou nějaké koncentráky. Když jsem toto slovo ponejprv zaslechla, nevěděla jsem, co znamená. Ale pak mi bylo jasné, že tam vraždí lidi všech národů.“⁷⁸ Těmito slovy je naznačen první postoj hrdinky k této skutečnosti. Později při častých Johanových návratech na dovolenou z války se jí dostává pohledu na trýzněného syna, kterého však netrápí hlad ani chudoba, ale svědomí, které se snaží utišit alkoholem a cigaretami. Od lidí se následně dozvídá, že její milovaný syn je mnohonásobným vrahem, a tato skutečnost je další těžkou ranou v jejím krutém životě: „Plakala nad sebou, nad svým dětstvím, nešťastným manželstvím, i nad těžkým mateřstvím, plakala nad synem, který sám byl zabit, že zabíjet nechtěl, ale ze všeho nejvíc plakala nad tím, který šel zabíjet dobrovolně.“⁷⁹ Zvláště krutou prezentací celé této situace je nalezení synova kufříku, ve kterém byly zlaté zuby, snubní prstýnky a řetízky jeho obětí, nemohla se smířit s tím, že je to vrah a zloděj. „Jak šťastná je každá matka oproti mně, která oplakávala své sny jen proto, že padli na válečném poli! Ale tys nepadnul, ty žiješ, ty snad i lidské spravedlnosti ujdeš. Ale věř, můj synu, neujdeš svému svědomí a to je těžší než smrt. A já to budu prožívat s tebou, protože jsi a budeš stále můj syn.“⁸⁰ Fakt, že se její syn zpronevěřil všem zásadám slušného lidského chování, na kterých celý život lpěla, je jakousi Bejatčinou daní za opuštění synů a nevěru manželovi.

Pro zařazení postavy Johana jsou vedeny různé názory, jeden z nich vyjádřila také Drahomíra Vlašínová: „Nezřídka je možno vyslechnout názor, že Hořká – jako výraz zášti proti těm, kdo ji za války udávali a ubližovali – stvořila tento typ tvrdého zabijáka a okrádače mrtvol.“⁸¹ Muži z Hlučínska se totiž většinou nedostávali do tak vysokých pozic, spíše byli zařazeni do předních linií v boji. Vzhledem k filozofii víry v dobro a lásku v lidech, která v autorčiných dílech panuje, se nelze při interpretaci přiklonit k této postavě jako nenávistné zbrani Ludmily Hořké proti všem, kteří jí ublížili. Tento příběh měl spíše ukázat bol

⁷⁸ HOŘKÁ, Ludmila. *Bejatka*. Ostrava : Krajské nakladatelství, 1959, s. 109–110.

⁷⁹ Tamtéž, s. 117.

⁸⁰ Tamtéž, s. 121.

⁸¹ VLAŠÍNOVÁ, Drahomíra. *Ludmila Hořká : „hořký život - hořké jméno“ : portrét spisovatelky Ludmily Hořké*. Opava : Matice slezská, 2008, s. 50.

matky jako výsledek narušeného vztahu s dětmi, zapříčiněného odjezdem matky za prací. Postava Johana se stává tragickým důkazem toho, že děti mají být u svých matek.

Skončení války je zobrazeno jen prostým oznámením, že opět patří oblast Hlučínska k Československu. Dopady válečného utrpení jsou nedozírné, lidé se ale vrací k práci a znovu budují své domovy. V práci jako po celý svůj život také Bejatka nalézá tolik potřebný klid. Je jí na sklonku života po manželově odchodu dopřán v chaloupce u řeky, kde si celý život přála bydlet. Kniha končí poselstvím: „Přála bych si, kdybych to nevypravovala za sebe, ale za všechny ty Bejatky a jejich děti, za všechny, kolik jich na světě je a všelikde ještě bude. A přála bych si, abyste pochopili, že celému světu přeji jen mír, mír, nikdy válku!“⁸² V těchto slovech čtenář může cítit poselství celé knihy, po krutém osudu Bejatky, ale i samotné Ludmily Hořké je v nich obsaženo vše, co by si po válečných útrapách pro lidi přála.

Dobu, kdy se celý příběh odehrává je možno určit na základě jednotlivých pasáží uvedených v textu. Víme, že dětství prožívá Bejatka ještě za Pruska a Rakouska-Uherska, a to před válečným obdobím a připojením k Československu, odhadnout to lze díky jedné z poznámek: „Náš pastušek je totiž zrovna na hranici. Tady u nás je pruské Slezsko – za tou velkou vodou je už Slezsko rakouské.“⁸³ Později je v textu explicitně zmíněn například rok 1937, kdy už lidé pociťovali blížící se změny. Vše je zakončeno přibližně rok po skončení druhé světové války, kdy se život vrací do starých kolejí a lidé opravují své domovy.

V této novele jsou nářeční výrazy použity oproti předešlým kronikám ojediněle, překlad následuje vždy okamžitě za použitým slovem: „Zpívalo se, hospodyně napekla ‚krepli‘, koblih.“⁸⁴ Odklon od dialektu lze přičíst snaze o větší umělecké působení, Ludmila Hořká již v tomto díle není poplatná autenticitě, důležitost hraje příběh a jeho spojení s čtenáři, na které by nářeční výrazy mohly působit spíše rušivě.

⁸² HOŘKÁ, Ludmila. *Bejatka*. Ostrava : Krajské nakladatelství, 1959, s. 123.

⁸³ Tamtéž, s. 26.

⁸⁴ Tamtéž, s. 73.

Novely jsou u Ludmily Hořké vždy spojeny s nějakou vyšší ideou. Tím, že je příběh koncentrován k jednomu lidskému životu, lze komplexně ukázat, jak nedozírné následky mohou mít dějinné události na prostého člověka, který svůj život zasvětil poctivé práci a pomoci bližním, jak i ryzí charakter je těžce zkoušen pod tíhou politických zvráceností, zvláště ve válečné době. „Význam této útlé knížky se zvyšuje tím, že Bejatka – děvče z pastušky, služka a moderní otrokyně – je skutečně vypravěčkou nedávného života na Hlučínsku.“⁸⁵

Bejatka, dívka, která se celý život musela prát s nedostatkem a pohrdáním ze strany okolí za svou chudobu, přesto na lidi nezanevřela a tvrdě pracovala. Autorka tak oslavuje důležitou lidskou vlastnost – pracovitost, ve které hlavní hrdinka hledá smysl ve chvílích nouze. V kontrastu k ní stojí její manžel, který se během příběhu vlastní lenivostí zpronevěří sám sobě. Ludmila Hořká tak jasně postihla, co má pro člověka v životě význam a co ne, čím je lidská podstata utvářena. Výjimečným proti autorčině filozofii v předešlých knihách je omlouvání manželské nevěry, k níž sice dochází za pochopitelných podmínek, přesto ji lze chápat jako ústupek proti morálním hodnotám spisovatelky: „I tvárnou kázní tu Hořká jako by najednou vybočila z dosavadní linie a naráz se dostala až na krajní hranici svých uměleckých možností“⁸⁶ Nejtragičtější dopad je ale zobrazen na narušeném vztahu matky a jejích dětí. Je to žaloba na poměry, které nedovolily matce najít práci v místě bydliště, ale donutily ji od jejích dětí odejít a nechat je s otcem, který jim neuměl vynahradit veškerou mateřskou péči. Výsledkem je pak hrůzný vývoj jednoho ze synů, který se vinou špatného hodnotového žebříčku nastaveného v dětství stal vrahem. Vyústění příběhu tedy lze chápat jako varování před rozkladem rodiny a vzájemných vztahů uvnitř ní.

⁸⁵ RAFAJ, Oldřich. *Ludmila Hořká*. In: Literární noviny, 1960, roč. 9, č. 28, s. 5.

⁸⁶ SVOBODA, Jiří. *Literatura z pramenů lidové moudrosti*. In: Červený květ, 1964, roč. 9, č. 6, s. 188.

4.5. Hanysové

Dalším knižně vydaným titulem Ludmily Hořké jsou *Hanysové* z roku 1961. V tomto díle je shromážděno sedm povídek, které dle Drahomíry Vlašínové: „[...] můžeme rovněž považovat za svod relativně samostatných kapitol této rozsahem nevelké novely.“⁸⁷ Společným jmenovatelem jim je zvolené mužské jméno, prostředí autorčina rodného kraje a doba první poloviny 20. století. Oproti předešlé knize *Bejatka* tak Ludmila Hořká přesunula pozornost z ženského světa na svět mužský. Poslední a nejrozsáhlejší povídka *Hanys Benjamin* bývá charakterizována jako obdoba novely *Bejatka* a lze mezi nimi nalézt několik společných činitelů, což dokládá také Antonín Satke: „Povídka také nezapadá skutečně do prostředí starého světa Hanysů a tematicky a ideově má blíže k Bejatce, [...]“⁸⁸ Souvislosti mezi nimi budou rozebrány později.

Jménu Hanys se autorka věnovala také ve své knize *Dolina*, kde mu přisoudila tři varianty a s nimi spojené charaktery osob nesoucích toto jméno. Hanysové, představitelé nejstarší generace, byli věřící, milovali svou rodnou moravskou řeč a dle autorky byli nejčestnější. Další generaci představovali Johanové, které vystihovalo proněmecké smýšlení, většinu roku pobývali pracovně ve světě a zajímali se o politiku. Nejmladší a nejvzpornější byli Hansové, ti přetrhali kořeny s rodnou oblastí a doslova se styděli za svou příslušnost. V knize *Hanysové* je připomenuta ještě jedna varianta jména, a to Honza, nositel pochází z Čech, vyjadřuje se obecnou češtinou a chybí mu vřelost a důvěra k lidem typická dle autorky pro lidi z Hlučínska.

V knize jsou až na jednu výjimku v podobě pana Honzy představeni Hanysové patřící k nejstarší generaci, prožívající přelom 19. a 20. století v produktivním věku. Nejtěsněji jsou spojeny první čtyři příběhy *Veselý Hanys*, *Hanys Skřeček*, *Hanys Hasan* a *Hanys Jazvec*. Tito muži se sešli při práci na opravě

⁸⁷ VLAŠÍNOVÁ, Drahomíra. *Ludmila Hořká : „hořký život - hořké jméno“ : portrét spisovatelky Ludmily Hořké*. Opava : Matice slezská, 2008, s. 51.

⁸⁸ KALUS, Jaromír. *Česká literatura 1948-1956*. Opava : Slezské zemské muzeum, 1993, s. 131.

mostu po velké povodni v roce 1903. „Kamarádi z mokré čtvrti“⁸⁹, jak je autorka nazvala v knize, si při práci tempo udávali písněmi a později si notovali také v blízkém hostinci. Vypravěčkou jejich příběhů je děvčátko z hospody, které si oblíbilo ústní lidovou slovesnost a milovalo tyhle muže, kteří jí tak krásně zpívali: „A tak všichni Hanysi, nositelé stejných jmen, která dnes už dávno nejsou v módě, snad ani nevěděli, jak svými písněmi zachraňují nejvzácnější skvosty svého kraje.“⁹⁰ V děvčátku zaznamenávajícím písně, pořekadla, příběhy a anekdoty se nám zrcadlí život a záliby samotné Ludmily Hořké, která v tomto případě přecenila přítomnost útvarů lidové tvořivosti a roztříštila tak sled vyprávění. Až násilně jsou postavám Hanysům do úst vkládány příběhy o zbojnicích nebo písně při práci. Zvláště u prvních čtyř útvarů lze vzhledem k velkému množství folklórního materiálu a následné roztříštěnosti jejich dějové linie pochybovat o jejich žánrovém zařazení mezi povídky, Zdeněk Vavřínek argumentuje spíše pro črty: „[...] Hořké je zřejmě lépe, může-li být těch příběhů bezprostřední účastníci (takže dostávají charakter vzpomínky), a když nemusí zapírat, že patří mezi nejpilnější sběratele lidových podání a poezie, jejichž uplatnění by se pevný povídkový útvar asi vzpíral.“⁹¹ Dle členění naší práce na okruh kronikářský a novelistický se připojíme k tvrzení Drahomíry Vlašínové, které bylo zmíněno v prvním odstavci a které na knihu nahlíží jako na novelu, dále budou proto uváděny jednotlivé příběhy jako kapitoly.

V první kapitole *Veselý Hanys* je osvětlen průběh přírodní katastrofy v podobě velkých záplav v roce 1903. Její zařazení v úvodu je zřejmé díky následnému odkazování k této události v dalších příbězích. Hanys Urbanka zvaný Veselý pro svou povahu a bezstarostnost se před prací na mostě živil jako pašerák, s jeho postavou tak je oživeno opět téma tolik charakteristické pro tuto oblast v 20. století a tvorbu Ludmily Hořké. Vypravěčka příběhu se nestaví do pozice karatelky, ale nachází na této činnosti opět něco lidského. „Ale při takové pohromě, jako je velká voda, nebyl Urbanek pašerákem a celník nebyl celníkem.

⁸⁹ HOŘKÁ, Ludmila. *Hanysové*. Ostrava : Krajské nakladatelství, 1961, s. 9.

⁹⁰ Tamtéž, s. 12.

⁹¹ VAVŘÍK, Zdeněk. *[Doma a Řeka se jmenovaly...]*. In: Literární noviny, 1961, roč. 10, č. 47, s. 4.

Byli to lidé, cítili jeden s druhým, prostí, člověčí lidé.“⁹² Kapitola nazvaná podle přezdívky jednoho z Hanysů je zakončena vesele, a to zařazením několika vtipů.

Druhá kapitola *Hanys Skřeček* zobrazuje příběh dvakrát ovdovělého muže, který si dostatečně nevážil své rodiny. S dětmi neměl pěkný vztah, a tak se většina z nich rozutekla do světa. Svůj volný čas trávil v hospodě, kde naslouchajícím vyprávěl příběh svého života, ale i tradované pověsti. „Tak mi stryk Hanys Skřeček nejednou vypravoval ty své ‚gadky‘. I od jiných jsem podobné slyšela, ale žádný je nevypravoval tak rozmarně jako on.“⁹³ Jeho pohled na život se změní ve chvíli nemoci, kdy zjistí, že se o něj děti a snacha pečlivě starají a mají ho rádi.

Hanys Hasan je název třetí kapitoly, která se nerozvinula nad rámec předcházejících, opět je společným místem dění práce na mostě a posezení v hospodě, které autorka využívá k vložení různých útvarů lidové tvořivosti. Ve spojení s touto postavou je zmíněn palčivý problém v podobě alkoholismu, kterému Hanys po smrti své manželky propadá a který ho také usmrtí.

Čtvrtá kapitola *Hanys Jazvec* je uvedena písní, která spolu s opakováním slov při mluvení charakterizuje postavu Hanyse: „Sem trošku – sem trošku – sem trošku pijany, Marjanko [...]“⁹⁴ Jeho příběh je vyprávěn ve spojitosti s jeho malými vnuky, kteří padli ve válce, když už on dávno nežil. Nemusel tak zakusit bolest, kterou prožívala matka jeho vnuků, když se z války nevrátili. Odkázáno je také na pastoušku, ve které vyrůstala Bejatka, hrdinka předešlé autorčiny knihy. „Pastušek je malá barabizna u vody. Na jedné straně v něm bydlí žebráci, v druhé púlce je obecní vězení.“⁹⁵

Pátá kapitola *Hanys Brož* bývá z této knihy spolu s *Hanysem Bejamenem* nejlépe hodnocena, kvality těchto kapitol vyzvedl také Oldřich Rafaj: „Nečetl jsem ještě na Ostravsku povídku tak silnou, jako je Hanys Brož. V Hanysu Brožovi se Hořké s velkým úspěchem podařilo velmi úsporně a plasticky vykreslit postavu jednoho z těch, kteří z Hlučínska museli za prací odjíždět do ciziny, protože doma

⁹² HOŘKÁ, Ludmila. *Hanysové*. Ostrava : Krajské nakladatelství, 1961, s. 5–6.

⁹³ Tamtéž, s. 24.

⁹⁴ Tamtéž, s. 43.

⁹⁵ Tamtéž, s. 47.

mohli jedině zemřít hladu.“⁹⁶ Motiv odjezdu otce od rodiny nabídl Ludmile Hořké tvůrčí pole plné námětů, konkrétně zaměřila pozornost na problém selhání otce jako živitele, tedy v roli, kterou autorka pokládala za jednu z nejvýznamnějších. K silnému vyznění příběhu dopomohlo také zobrazení situace z pohledu Hanyse, ale hlavně jeho manželky Vefky. Ta se po manželově odjezdu těšila na vysoké výdělky, které jim měly dopomoci k opravě domu. Ve chvíli, kdy zjišťuje, že se Hanys nevrátí a na ní stojí chod celé rodiny včetně tří dětí, zvažuje dokonce i sebevraždu. Po krátkém zaváhání se však aktivně postaví k nelehké situaci, jež má jen dvě řešení. „Stát se pašeračkou, nebo dát děti na starost cizím lidem a odejet do světa jako podomní obchodnice. Ale jí ten daleký ‚svět‘ lezl krkem.“⁹⁷ Pašeráctví se nakonec věnovala po celých dvacet let, do doby, než se vrátil Hanys a rozdál dětem peníze. Ona si však od něj nic nevzala a po návratu s ním nepromluvila, nemohla mu odpustit zlomené srdce a lehkomyšlný odchod. Zemřela a neodpustila. Na základě tohoto je vypravěčka příběhu přikloněna spíše na stranu kajícího Hanyse, který zprvu neodešel se špatnou myšlenkou. Chtěl své rodině pomoci, zabezpečit ji, ale na scestí ho přivedl bezstarostný život s jinou ženou, která po něm nechtěla novou střechu a nezazlívala mu pití. Nevázaný život se mu ale omrzl, pobyl ve světě další roky, aby dětem a Vefce přivezl peníze, doma mu však už manželka neodpustila a on se stal jen dalším hostem místní hospody. Setkáváme se zde opět s nesourodou manželskou dvojicí, tento prvek byl již využit v díle *Bejatka*, kde v protikladu stála pracovitá hlavní hrdinka a její lenivý manžel. V tomto případě je do kontrastu postavena svědomitost Vefky a lehkomyšlnost Hanyse. Jiří Svoboda pak v rámci tohoto tématu vyvozuje závěry k postavám Ludmily Hořké obecně: „V ženských postavách Hořké se nejčastěji objevuje jako základní vlastnost jejich vztah k dítěti, pro mužské postavy zdůrazňuje autorka povinnost starat se o rodinu, zajistit její obživu.“⁹⁸ Na základě toho lze najít další souvislost mezi díly *Bejatka* a

⁹⁶ RAFAJ, Oldřich. *Portréty, kritiky a studie*. Ostrava : Profil, 1979, s. 110.

⁹⁷ HOŘKÁ, Ludmila. *Hanysové*. Ostrava : Krajské nakladatelství, 1961, s. 64.

⁹⁸ SVOBODA, Jiří. *Tvorba a region*. Ostrava : Profil, 1974, s. 165.

Hanys Brož, v obojích se hrdinové zpronevěřili své roli, Bejatka selhala opuštěním svých dětí jako matka a Hanys, tím že neposílal peníze své rodině, jako živitel.

Kapitola *Pan Honza* má vzhledem k původu hlavního hrdiny, pocházejícího z Čech, u Ludmily Hořké netradiční konotace. Vztah k Čechům se objevil v předcházejících dílech jen v souvislosti s Boženou Němcovou, kterou Hořká obdivovala. Pan Honza je však zobrazen jako muž, který se na Hlučínsku nenašel, nechtěl se s tímto krajem sžít, nepřijímal přátelské pozdravy a rady místních. „Způsoby našeho života rád opravuje a někdy i haní. Když se napije trochu víc, naparuje se nad námi, dělá se velkým pánem. A nám je to k smíchu.“⁹⁹ Z jeho postoje vyplývá také neosobní oslovení pan Honza, to symbolicky představuje bariéru, kterou si k lidem na Hlučínsku vytvořil. Příčiny lze částečně hledat také v jeho ženě Zefle, jež se živila jako podomní obchodnice a potrpěla si na oblečení a čistotu. Její časté cesty manžele vzájemně odcizily a dohnaly až k rozvodu. Jako netradiční můžeme vnímat nejen původ hrdiny, ale i téma rozvodu, který je pojímán jako něco ojedinělého a odsouzeníhodného. Tato kapitola se tak svým tématem lehce vymyká ostatním, ale nepostrádá soucitný lidský závěr, kdy pan Honza umírá sám v nemocnici, v té chvíli nezáleží na původu, ale na tom, že někdo musel umřít sám a nešťastný.

Nejrozsáhlejší a pravděpodobně nejznámější kapitolou z knihy *Hanysové* je *Hanys Bejamin*. Oproti předešlým kapitolám ji vypráví přímo Hanys Obrusník zvaný Bejamin, který retrospektivně ve svých 42 letech vzpomíná na svůj život. Pátrá v něm po důvodu neuskutečněného sňatku s Marjanou. Vrací se do dětství, které prožili v chudobě, ale v rodinné pohodě. Vyrůstal se sestrou Františkou a bratrancem Vilémem, jemuž zemřela matka na souchotiny. „Byli jsme všichni zdraví a měli hodné rodiče. A tyto věci znamenají pro lidské štěstí mnoho, ne-li všechno.“¹⁰⁰ Harmonické období strávené v lese a na přilehlých loukách a celkově vřelý vztah k přírodě mu pomáhal celý život, protože v těžkých chvílích utíkal do lesů. Jestliže bývá někdy chápána kniha *Bejatka* jako ženský protějšek k tomuto příběhu, můžeme to podložit hned dvěma paralelami, jednak obdobnými

⁹⁹ HOŘKÁ, Ludmila. *Hanysové*. Ostrava : Krajské nakladatelství, 1961, s. 74.

¹⁰⁰ Tamtéž, s. 92.

poměry, jimiž postavy prošly v dětství, jednak tím, že oba našli východisko v aktivní činnosti – u Bejatky to byla práce, u Hanyse toulání po lesích.

Dětský věk přešel v dospívání a Hanyse rodiče poslali do učení na zedníka. Zajímavostí je, že všichni hrdinové knihy se živili touto prací. Nemusíme to však považovat za náhodu, zednictví má na Hlučínsku své čestné místo, dokázala to také samotná Ludmila Hořká zařazením pasáže: „Naše Hlučínsko je přece od nepaměti krajem zedníků. Říká se u nás, že tam, kde se narodí chlapec, vyzvedne ho otec nad hlavu a ukáže mu Ostravu: ‚Tam si, můj synáčku, budeš chlebička dobývat!‘“¹⁰¹ V době, kdy Hanys vstupuje na pracovní trh, se tato oblast potýká s nezaměstnaností, toto téma má pro svou závažnost v knihách autorky vždy menší či větší zastoupení. V tomto případě však nehraje zásadní roli jako v *Bejatce*, kde byla nezaměstnanost hybatelem životních zvratů hrdinky.

Děj příběhu plyne díky popisnému stylu vyprávění jen velmi pomalu. Z pohledu čtenáře obeznámeného s dílem Ludmily Hořké jsou ožiována stále tatáž témata, která však oproti předešlému titulu působí nedotaženě a ztrácí se v průměře osobních detailů o hrdinovi. Opřít se lze o tvrzení Oldřicha Rafaje: „Tu však Hořká přece jen méně výrazně dotvořila myšlenkový záměr i uměleckou formu díla. Rozlehlost životního děje a složitost psychologického vývinu hrdinova by zřejmě potřebovala větší plochu, prokomponovanost i umělecky preciznější vyjádření.“¹⁰² Přesto nelze autorce upřít nápaditost v pojetí tématu války a jejích následků. Vytvořila milostný trojúhelník mezi bratry Vilémem a Hanysem a Vilémovou manželkou Zefkou. Po Vilémově odchodu na frontu se Hanys stará o jeho rodinu, dal mu slib, že pokud se Vilémovi něco stane, postará se o Zefku a její dceru. Když se pak Vilém ztratí u Stalingradu, Hanys naváže se Zefkou milostný poměr, ačkoliv to nebylo předmětem slibu. Tímto činem zradí svou vyvolenou Marjanu. Z nemanželského svazku je nakonec počata dcera. Život po válce se vrací do starých kolejí, lidé se snaží vzchopit, pro Hanyse však nastává nejtěžší období. Vilém se vrátil domů, Zefka ho přijala s otevřenou náručí a Hanys byl vyhnán, v jedné chvíli ztratil znovunalezeného bratra, dceru, manželku a

¹⁰¹ HOŘKÁ, Ludmila. *Hanysové*. Ostrava : Krajské nakladatelství, 1961, s. 102.

¹⁰² RAFAJ, Oldřich. *Portréty, kritiky a studie*. Ostrava : Profil, 1979, s. 111.

vlastně i svou lásku Marjanu. Východisko našel v samotě v horách a v alkoholu, pokusil se vrátit k Marjaně, vysvětlit jí, že částečně dělal jen to, o co ho bratr požádal. Nedořešený vztah mezi Marjanou a Hanysem je opět varováním pro čtenáře. Kniha je zakončena moralizujícím závěrem, který je u autorky velmi častý. „Lidé mají už dost útrap. Byli rádi, když mohli klidně vydechnout. Jen vy též hleďte najít cestu k sobě. A k lidem, nenechte v sobě věci nedokončené, nedořešené.“¹⁰³ Připodobnit se dají tato slova také k příběhu Hanyse Brože, který musel zemřít, aniž by mu manželka odpustila.

V knize *Hanysové* lze nalézt v symbolice jména ještě další prvek. Jak bylo v předchozích odstavcích zmíněno, varianta Hanysové je pro autorku spojena se zástupci nejstarší generace, pro ni té nejryzejší. Spojuje tak jména s určitým způsobem života, který se pomalu vytrácí a je nahrazen jiným, modernějším, stejně jako Hanysové jsou vytlačeni variantou Johanové a následně Hansové. V titulu tak lze vycítit snahu o zachycení tradic a dokladů ústní lidové slovesnosti.

¹⁰³ HOŘKÁ, Ludmila. *Hanysové*. Ostrava : Krajské nakladatelství, 1961, s. 167.

4.6. Mezivodky

Kniha *Mezivodky* byla vydána roku 1962 v Krajském nakladatelství v Ostravě, v době, kdy Ludmila Hořká slavila své sedmdesáté narozeniny. Spisovatelka většinu svých knižně vydaných děl publikovala v pokročilém věku a ten je patrný také v tomto díle, autorka bilancuje prostřednictvím své hlavní hrdinky Veruny a vzpomíná na časy minulé.

Prvními řádky knihy je opět vysvětlen důvod pro pojmenování tohoto titulu: „MEZIVODKY“, nejhezčí pastvisko a nejkrásnější hřiště pro kravarské děti. Nikdy nikým neupravované a neušlechťované, jen samou přírodou utvářené. Proto v mých vzpomínkách dětských, dívčích i pozdějších – tak krásné.“¹⁰⁴ Tento kousek přírody je v knize po celou dobu opěvován, je harmonickým místem, kde hlavní hrdinka prožila krásné chvíle jako dítě pasoucí husy, ale také jako dospívající dívka hledající zde klid a porozumění pro nešťastnou lásku k Matušovi. Stejně jako v knize *Řeka* je tak opěvována příroda a jakési magické kouzlo v ní. Postavy Ludmily Hořké mají povětšinou nějaké své místo, kam se vrací ve chvílích nouze. Tuto skutečnost pojmenovala také Drahomíra Vlašínová: „Zaznívá v nich opět ta silná citová nota, které jsme zpravidla uvykli říkat láska k domovu – k tomu jedinému místu na světě, kde se člověk narodil a kde prožil šťastné chvíle svého života – dětství.“¹⁰⁵ Není se tedy čemu divit, že hrdinka Veruna svůj příběh začíná právě v tomto životním období.

Dětství je stejně jako ve většině ostatních autorčiných děl velmi idealizované, postava Veruny si užívá chvíle na pastvinách, společně s kamarády se brouzdá v řece a poslouchá příběhy starších obyvatel Kravař. Volné chvíle si krátí dětskou hrou a povídáním o hastrmanovi žijícím v místním toku. Ludmila Hořká opět využila příležitosti a vložila do knihy různé písně, příběhy a pořekadla, které si lidé po dlouhé roky tradovali mezi sebou. „Hadaž, hadaž hadaču, kterak je

¹⁰⁴ HOŘKÁ, Ludmila. *Mezivodky*. Ostrava : Krajské nakladatelství, 1962, s. 7.

¹⁰⁵ VLAŠÍNOVÁ, Drahomíra. *Ludmila Hořká : „hořký život - hořké jméno“ : portrét spisovatelky Ludmily Hořké*. Opava : Matice slezská, 2008, s. 68.

našemu tragaču?“¹⁰⁶ Hlavní hrdince však autorka upřela pěvecké nadání a tím i radost z hudebního projevu.

Příběh Veruny plyne velmi pomalu, čtenář je dopodrobna seznámen s tradičním oblečením, jídlem a zvyky v této oblasti v první polovině 20. století. Veruna mezitím dospívá v mladou slečnu a je nucena opustit školu a začít pracovat, zvláště kvůli zdravotním komplikacím otce, který po mozkové příhodě zůstal ochrnutý. S věkem hlavní hrdinky se mění také tón knihy, dětský svět zaplněný sluncem a radostí se mění ve svět dospívající dívky, která je nucena řešit životní útrapy. Veruninu lásku k nemajetnému Matušovi její matka razantně odmítne, dívka si musí vzít Jakuba, kterého ji rodiče vybrali. Hlavní hrdinka se nakonec podvolí, slovo rodičů je pro ni nejdůležitější. Význam rodiny a vazeb v ní je v knize autorkou mnohokrát vyzdvihnuta. „Jenže dřív se lidé mezi sebou hodně dlouho přátelili, ne tak, jako dnes, když první bratřenci se třeba už ani neznají. Tehdy se k sobě znalo i čtvrté pokolení.“¹⁰⁷

Po svatbě se Veruna přestěhuje k Jakubovi, ten jejich dům brzy opouští a jede za prací do Německa. První roky manželství vypadají šťastně, Jakubovi se ve světě daří, posílá domů mnoho peněz. Veruna mezitím doma hospodaří s Jakubovým otcem a sní o miminku s Jakubem. To však nepřichází ani po deseti letech soužití. Své starosti konzultuje s matkou, společně začínají tušit, že není vše v pořádku. Jakub se vrací na zimu domů, nepřijíždí sám, ale v doprovodu ženy jménem Katy a třech dětí. Veruně vysvětlí, že jsou všechny jeho a že s Katy žije ve světě. Katy navíc sdělil, že Veruna je jeho sestra, a tak se hlavní hrdinka stěhuje z manželského lože sama do výměnku po Jakubově otci. „Ani jsem nezačala plakat při těch slovech. Čekala jsem celých deset roků takový nějaký úder. Celých deset roků jsem něco tušila, něco, jako že nejsem Jakubova žena.“¹⁰⁸ Tento zlomový bod celého příběhu je popsán na posledních deseti stránkách knihy, předcházela mu stodvacetistránkový popis života a zvyků na vesnici. Stejný postup zvolila autorka také v dílech *Bejatka* nebo *Hanys Benjamin*, Drahomíra Vlašínová

¹⁰⁶ HOŘKÁ, Ludmila. *Mezivodky*. Ostrava : Krajské nakladatelství, 1962, s. 109.

¹⁰⁷ Tamtéž, s. 58.

¹⁰⁸ Tamtéž, s. 123.

to popsala takto: „[...] poklidný tok vyprávění každodenních všedností je v krátkém časovém intervalu přerován tragičností – a už od této chvíle není k idyle pro hrdiny a tudíž i čtenáře návratu.“¹⁰⁹

Nejpřekvapivější je ale reakce Veruny, okolí ji nabádalo k odchodu od Jakuba, ona ale zůstala a ještě se starala o jeho a Katyny děti, když oba pracovali ve světě. Celkem se jim nakonec narodilo 11 ratolestí, Veruna je chovala v kolébce, kterou si tak dlouho připravovala pro sebe. „Jakube, Jakube, srdce mám jak kus ledu, duši v nevypověditelných mukách.“¹¹⁰ Během let se Veruna se svým osudem smířila, děti si zamilovala a stala se jejich druhou matkou. Také ony k ní přilnuly, protože své rodiče viděly jen v zimním období, kdy podomní obchod nefungoval. Veruna nakonec umírá v okruhu své rodiny s pocitem blaženosti: „Nevíte, jak krásně se umírá matce, když umírá svému děcku v náruči.“¹¹¹

Vyprávění životního příběhu se odehrává retrospektivně, řekněme až posmrtně: „Kdybych žila dodnes, měla bych již stodvacet let. Ale já už šedesát roků odpočívám pod starým kravarským kostelem.“¹¹² Autobiografičnost je v tomto díle potlačena, v textu se neobjevují žádné odkazy ke spisovatelčinu životu, několikrát je jen zmíněna jejich hospoda v Chalupkách. Autorka tak sleduje převážně příběh fiktivního hrdiny stejně jako v předcházející novele *Bejatka* nebo *Hanys Bejamin*. Výjimečná je jen pozice vypravěče, který je již po smrti, na tuto skutečnost je však čtenář upozorněn během příběhu jen několika pasážemi. Ojedinělost tohoto prvku vyzdvihla Drahomíra Vlašínová: „[...] počátkem šedesátých let nebylo zvykem – zvláště v české literatuře – takto nakládat s postavou, která ke čtenáři jako by mluvila ze záhrobí. Ale Hořká, ač zde tímto postupem jaksi předstihla svou dobu, v dalším textu knihy podobně tento element již nevyužila, zúročila jej až v protiválečném mementu v samotném závěru knihy.“¹¹³ V závěru se věnuje krutému válečnému období, ale

¹⁰⁹ VLAŠÍNOVÁ, Drahomíra. *Ludmila Hořká : „hořký život - hořké jméno“ : portrét spisovatelky Ludmily Hořké*. Opava : Matice slezská, 2008, s. 69.

¹¹⁰ HOŘKÁ, Ludmila. *Mezivodky*. Ostrava : Krajské nakladatelství, 1962, s. 125.

¹¹¹ Tamtéž, s. 133.

¹¹² Tamtéž, s. 25.

¹¹³ VLAŠÍNOVÁ, Drahomíra. *Ludmila Hořká : „hořký život - hořké jméno“ : portrét spisovatelky Ludmily Hořké*. Opava : Matice slezská, 2008, s. 69.

také odsuzuje koncentrační tábory, nechápe, že muselo zemřít tolik lidí a dokonce i dětí. „Ty švarné, tmavooké židovské děti, bílá a růžová kvítečka polská, roztomilé, bezbranné děti lidické. Co dětí šlo na smrt.“¹¹⁴ To vše už ale Veruna reflektuje z místního hřbitova, kde byla pochována.

Rozdílnost této knihy oproti předchozím novelistickým dílům lze hledat v malém zatížení dobovými problémy. V *Bejatce* i v *Hanysu Benjaminovi* měla na osudy hrdinů vliv válečná léta, v tomto případě je tragičnost vyvolána jen životními rozhodnutími jednotlivých postav. Nepotvrzuje se tak pravidlo, které vytyčil Jiří Svoboda: „Osudy lidí jsou v prózách Hořké vždycky těsně spojovány s dějinami, převratné události se promítají do života drobných lidí.“¹¹⁵ Válka je zde zmíněna jen jakoby mimoděk, spíše pro zařazení na časové ose.

V závěrečných slovech knihy cítíme přítomnost samotné Ludmily Hořké, která na konci vyzdvihla touhu povědět vše po pravdě a bez jakéhokoliv přikrášlení, ale se steskem nad minulými časy: „Nevím, nevím, zda jste mi porozuměli, co jsem všechno chtěla povědět. Jestli ne, nechť to za mne učiní někdo moudřejší, ať to dopoví za hlučínskou stařenku Verunu, robku ze starých časů, které už nikdo nepamatuje, tak byly bolestné. Lidé přece jen pamatují víc na veselejší věci.“¹¹⁶ Ludmila Hořká byla mnohokrát oceněna za svůj přístup, nebála se napsat věci, které byly pro některé tabu, ale pravdivě se snažila zachytit dopady války, politických změn i lidské krutosti. Slova Jiřího Svobody jsou toho jistě dokladem: „Nikdy by nebylo poutavé vyprávěčky o osudech žen, kdyby nebylo její odvahy k sociální kritice, kdyby nebylo jejího odhodlání bojovat proti trpkému osudu chudoby.“¹¹⁷

Její hrdinové tak zpravidla nemají mnoho finančních prostředků, o to více si ale považují morálních hodnot. Veruna si svou tvář zachovala, nepodlehla nástrahám od závistivého okolí, když se jim, díky podomnímu obchodu Jakuba a Katy, dařilo. Lidé je odsuzovali za jejich nezvyklé soužití, ale na druhou stranu se jím vtírali: „Co všechno dělají peníze? I na takové, jako je Jakub, hledí se pěkně

¹¹⁴ HOŘKÁ, Ludmila. *Mezivodky*. Ostrava : Krajské nakladatelství, 1962, s. 134.

¹¹⁵ SVOBODA, Jiří. *Ve stopách tvorby*. Ostrava : Profil, 1986, s. 59.

¹¹⁶ HOŘKÁ, Ludmila. *Mezivodky*. Ostrava : Krajské nakladatelství, 1962, s. 134.

¹¹⁷ SVOBODA, Jiří. *Svědectví stále živé*. In: Ostravský kulturní zpravodaj, 1973, roč. 16, č. 3, s. 10.

když má a dá. A Jakub to věděl a využil toho..."¹¹⁸ Postavou s podobnými morálními zásadami byla například Vefka z *Hanyse Brože*. Když ji manžel opustil, několikrát jí bohatý řezník nabídl maso za trochu něžností. Ona se však raději stala pašeračkou a příště šla žádat o maso řezníkovu manželku. V dílech se ukazuje, že i lidé bez prostředků mohou být šťastní díky svým životním hodnotám. „Hořká si dobře uvědomuje dialektický vztah mezi sociálními podmínkami a životem lidí, ukazuje, jak je člověk na nich závislý, přitom ale samu podstatu štěstí nachází v něčem jiném.“¹¹⁹ Veruna našla štěstí v cizích dětech, obětovala jim svůj život, v činu pro okolí nepochopitelném objevila smysl svého žití.

¹¹⁸ HOŘKÁ, Ludmila. *Mezivodky*. Ostrava : Krajské nakladatelství, 1962, s. 129.

¹¹⁹ SVOBODA, Jiří. *Ve stopách tvorby*. Ostrava : Profil, 1986, s. 59.

4.7. Bílé punčochy

Bílé punčochy vydané v roce 1964 v Krajském nakladatelství v Ostravě jsou posledním prozaickým knižně vydaným autorčiným dílem. Určitou jedinečnost jim dodává dvouslovný název, který se u Ludmily Hořké objevil poprvé, dokládá to také Drahomíra Vlašínová: „Až doposud měly dosavadní knihy názvy jednoslovné, nicméně velmi důrazné: byl v nich vždy vyjádřen celý obsah knihy – místo děje i jeho ideové vyznění.“¹²⁰ Také tento název odkazuje k stěžejnímu tématu knihy, kterým je druhá světová válka a běsnění Adolfa Hitlera. Jeho stoupenci si oblékali bílé punčochy. „Jimi se nadutě připojovali k těm, co byli posedlí touhou po světovládě, po dobrém nebo po zlém dobýt celý svět. Pokořit. A já jsem takové touhy nikdy neměl. Ty punčochy prozrazovaly společnost poznamenaných touhou po krvi.“¹²¹

Vypravěčem příběhu je Max, který je kvůli vleklé nemoci odkázán na lůžko. Oproti předešlým knihám se již v prvních řádcích čtenář potýká s tragičností životního osudu tohoto hrdiny. Nekulminuje v závěru jako v jiných novelách Ludmily Hořké, ale již v úvodu víme, že Maxe krutě poznamenalo válečné období. Svou naději upřel k dceři Martě, které se snaží vše vyprávět. „Možná, že ti i vysvětlím všecko, proč jsem střílel, ničil, zapaloval; proč i já nosil na sobě tu nenáviděnou uniformu!“¹²² Lituje všech ztracených životů, krutostí, které byly na přeživších páčány, a nemůže se vyrovnat s faktem, že také on sám byl jedním z koleček v soukolí nemilosrdnosti. Jako obyvatel Hlučínska byl nucen se přidat na stranu Německa, přestože sounáležitost s nimi necítil. „Řekli nám, že náš kraj patří k říši. Že si toho musíme všichni vážit – taková čest! Tou se staneme účastni slavného vítězství, jaké svět dosud nepoznal. Vítězství, až říše svatou válku vyhraje! Svatou válku! Jako by mohla být nějaká válka svatá!“¹²³

¹²⁰ VLAŠÍNOVÁ, Drahomíra. *Ludmila Hořká : „hořký život - hořké jméno“ : portrét spisovatelky Ludmily Hořké*. Opava : Matice slezská, 2008, s. 71.

¹²¹ HOŘKÁ, Ludmila. *Bílé punčochy*. Ostrava : Krajské nakladatelství, 1964, s. 101.

¹²² Tamtéž, s. 7.

¹²³ Tamtéž, s. 7.

Válka je stěžejním tématem této knihy, nahlíženo je na ni ale odlišným pohledem. V předešlých titulech se hrdinové vypořádávali s jejími následky doma, oplakávali mrtvé a schovávali se ve sklepech před nálety, protože vypravěčkami příběhu byly především ženy. V tomto případě je válka zobrazena z pohledu muže – vojáka, hladovějícího v zákopech, pochybujícího o smyslu všudypřítomného vraždění. Vše v kontrastu lásky k dceři, které to vypráví u kolébky s vroucím vyznáním: „I o svém největším štěstí. Tím štěstím jsi ty! Když ses, dceruško, narodila, když jsem tě poprvé přivinul k sobě, rozbušilo se mé slabé srdce tím největším štěstím!“¹²⁴ Její nevinnost ho donutí vzpomínat na své vlastní dětství.

Narodil se v nočních hodinách, kdy jasný měsíční svit osvětlil Hlučínsko a v dobách později strávených na nemocničním lůžku se tak znovu zpovídá právě měsíci, jehož společnost mu pomáhala v bezesných nocích. Vzpomíná na svou stařenku, která se mu po smrti matky stala opatrovnící. Zmíněny jsou také její pozměněné morální hodnoty zapříčiněné chudobou, které vštěpovala Maxově matce: „Pamatuj, vzít chudobnému i jen tolik, to by byl opravdu hřích. Ale vzít si něco z panského, kdy chudí nemají nic a bohatí cpou si břicha a kapsy, to se, Hedličko, může!“¹²⁵ V tomto ohledu jsou lidé omlouváni, autorka to nebere jako krádež, ale pouhou reakci na chudobu a boj lidí o holé přežití, protože byly i rodiny, kde děti umřely na následek podvýživy.

Tíživou se stala situace pro hlavního hrdinu zvláště ve válečném období, z rodiny odešel otec i dědeček a Max pocítil chudobu. Když se živitelé vrátili, potýkali se se zdravotními problémy, které je omezily v práci a oni následně podlomenému zdraví i podlehli. Hlavní postava příběhu tak zůstává jen se stařenkou, slaví patnácté narozeniny a snaží se dostat do učení na tesaře. V této době se musí vyrovnávat s proněmeckou vlnou, která měla za následek nošení bílých punčoch: „Najednou všichni mladí v mých letech začali nosit bílé punčochy; a nosili je i starší a zanedlouho byla bílých punčoch plná dědina.“¹²⁶

¹²⁴ HOŘKÁ, Ludmila. *Bílé punčochy*. Ostrava : Krajské nakladatelství, 1964, s. 8.

¹²⁵ Tamtéž, s. 31.

¹²⁶ Tamtéž, s. 88.

V této době se rozdělila společnost. Ti, co punčochy nosili, našli snáze zaměstnání, dařilo se jim lépe. Bílé punčochy se staly bariérou mezi Maxem a jeho dětskou láskou Grétkou, která je také navlékla. Pro starou generaci to bylo nepochopitelné, bílé punčochy se navlékaly mladým lidem do rakve. Nakonec se to v průběhu války stalo také v těchto případech, kdy většina z příznivců zaplatila v boji svým životem.

Nejsilnější momenty knihy jsou spojeny s popisy válečných bojů a poměrů na frontě. Max se dostal do prvních linií, čtenáři je popsán čas strávený v zákopech, ale také lákání ruských vojáků a následné umístění přeběhlíků do krutých zajateckých táborů. Max se nechce smířit s rabováním a smrtí, která jejich postup doprovázela. Nuzné podmínky na frontě a boje v Rusku navíc doprovázel nejhorší nepřítel pro vojáky: „Ruská zima je překrásná, ale tenkrát byla její krása vražedná. Mrzli jsme za dne i za noci. Co nás tehdy zahynulo, kolik nás ruský mráz nadosmrti poznamenal.“¹²⁷ Mnoho z nich včetně Maxe bylo převezeno do polních nemocnic, kde je trápily vši, hlad a zima. Po uzdravení, a návratu na frontu padl do ruského zajetí. V táboře začal přemýšlet, zda bojuje na správné straně a přidal se k československé armádě.

Po celou dobu válčení ho trápilo svědomí, protože ani na jedné straně se nevyhnul zabíjení. „Stydl jsem se za vinu, která nebyla vinou mojí a přece i já jsem byl na všem spoluvinníkem. Za to, že jsem byl ke všem lhostejný, že jsem se bál říci ne, kde bylo třeba odmítnout a říci ano, kde bylo třeba přisvědčit.“¹²⁸ Při bojích se vyplnila Maxova další obava, byl zajat německou stranou, bál se, že jako přeběhlík bude mučen a následně zabit jako odstrašující příklad pro ostatní, kteří by o tomto činu také uvažovali. Snažil se mluvit rusky, nedal na sobě nic znát, ani ve chvíli, kdy zazněl německy rozkaz k jejich zabití. Pověřený voják je však nezastřelil, ale Max se dostal spolu s dalšími zajatci do dalšího pekla představovaného zajateckým táborem. Bez jídla, vody a teplého oblečení tam postupně umírali, tři měsíce přetrpěl v těchto podmínkách. Zachránil ho jeden

¹²⁷ HOŘKÁ, Ludmila. *Bílé punčochy*. Ostrava : Krajské nakladatelství, 1964, s. 109.

¹²⁸ Tamtéž, s. 129.

z vězňů, který v něm poznal bývalého německého vojáka a podával mu pravidelně jídlo a pití.

Vánoce roku 1945 již Max trávil doma ve své posteli, nemocný, zbídačený, ale doma. Nějaký čas musel být hospitalizován v plicním sanatoriu, ale již zde si spřádal plány pro svůj další život, chtěl si najít hodnou manželku: „Toužil jsem najít takovou, která by dovedla jít se mnou skromně životem. A život – to je práce. A práce, to je radost. To je snad jediná správná, lidská cesta.“¹²⁹ Jeho tužba se mu vyplnila a oženil se s Martou, po čase se mu ale vrátily opět zdravotní problémy a on byl nucen odjet zpět do sanatoria. Mezitím Marta otěhotněla a Max si mohl jen přát, aby se mu narodila dcera, aby jeho syn nemusel zažít v případě další války to co on. Přání se mu vyplnilo a jeho rodina se rozrostla o dceru Martičku. Následovaly roky střídavých pobytů v sanatoriu, nemocnicích a na lůžku doma, celou dobu ho držela při životě jeho dcera, chtěl jí vše ukázat, vyprávět jí o stařence a svém dětství. Jeho tělo ani mysl se ale nedokázalo vypořádat s útrapami války. „Kolik staletí ještě bude se svět otřásat ošklivostí, když se řekne nacistické Německo; ošklivostí a hnusem nad vrahy, kteří mají na svědomí třiapadesát miliónů padlých a umučených, lidí všech národů světa, lidí všech vyznání.“¹³⁰

Max svůj příběh vypráví retrospektivně, ale v několika momentech se vrací zpět do současnosti, kdy v noci leží na lůžku, vykašlává krev a nechce ještě více děsit svou starostlivou manželku. Přestože si čtenář uvědomuje, že válečné období již skončilo, je ve svých krutých následcích na Maxově zdraví neustále přítomno. Navíc je zřejmé, že z hrdinova vědomí již nikdy nebudou vymazány hrůzy, které zažil. Tragika celé této situace je v tom, že Max přežil boje v první linii, pobyt ve dvou zajateckých táborech, ale doma štěstí najít nemůže, nedovolí mu to jak jeho nalomené zdraví, tak zvláště jeho pochroumaná psychika. Umírá ve chvíli, kdy měl začít jeho vysněný život po boku manželky a dcery. Oldřich Rafaj k tomuto krutému konci napsal: „Láska sama dovršuje sebe, autorka ji zpřesňuje intenzivní citovou účastí, avšak mechanismus, pojem války, pracuje

¹²⁹ HOŘKÁ, Ludmila. *Bílé punčochy*. Ostrava : Krajské nakladatelství, 1964, s. 137.

¹³⁰ Tamtéž, s. 156.

sám sebou. Zahlcuje marný pokus prozřít, Max umírá na pokraji „osvícení“; není v tom paradox, je to uměřený zákon války; na válku se umírá.“¹³¹

V tomto díle Ludmila Hořká citlivě vylíčila příběh Maxe a jeho prostřednictvím zdůraznila surovou realitu války. Na osobním příběhu jedince ukázala, jak široce válka poznamenala život lidí v celé hlučínské oblasti. Toto dílo ocenil také Jaroslav Vaníček: „Je to pozoruhodný pokus postihnout spektrem vzpomínek jediného člověka psychologický, národní a politický vývoj Hlučínska v tomto století.“¹³²

Stejně jako kronikářský okruh vykazoval mnoho vzájemných podobností, můžeme nalézt souvislosti také v rámci okruhu novelistického. Dokládá to i Jiří Svoboda: „Naše novely se vyznačují nejen tvárnou, ale hlavně ideovou jednotou, navzájem jsou propojeny řadou analogických motivů.“¹³³ Hrdinové knih se v první řadě musí vypořádat s válečným obdobím. Je to charakteristický rys tvorby Ludmily Hořké, která příběhy svých postav propojuje s dějinnými událostmi. Výjimečný je v tomto případě pouze příběh Veruny z *Mezivodek*, který byl rozebrán již výše.

Nalézt lze také společné znaky v charakterech postav, všechny podléhají morálním zásadám a každé jejich porušení je potrestáno. V případě hrdinky Bejatky je výsledkem špatných rozhodnutí narušený vztah s dětmi. Hanys Bejamin je odloučen od svého dítěte a lásky Marjány. Max z *Bílých punčoch* zaplatí životem za svůj podíl na válečných krutostech. Ve všech případech jsou však hrdinové k činům donuceni okolím, ať už kvůli hospodářské krizi, slibu bratrovi nebo válce. Ztělesněním dobroty je pak naopak Veruna z *Mezivodek*, která za svou oběť nakonec získá na smrtelném loži pocit mateřské lásky.

Právě láska k dítěti jako jeden z určujících rysů tvorby Ludmily Hořké se naplno rozvinula v novelách. Životy hlavních hrdinů podléhají dětem, kvůli

¹³¹ RAFAJ, Oldřich. *Portréty, kritiky a studie*. Ostrava : Profil, 1979, s. 115.

¹³² VANÍČEK, Jaroslav. *Tři knížky z Ostravy*. In: Plamen, 1964, roč. 6, č. 11, s. 160.

¹³³ SVOBODA, Jiří. *Ve stopách tvorby*. Ostrava : Profil, 1986, s. 58.

kterým hrdinové pracují do umdlévání, zůstávají v nespokojených manželstvích nebo se jen snaží přežít, aby je mohli vidět vyrůstat. Tento rys upozaduje následně jakýkoliv milenecký cit, kterému byl věnován v dílech minimální prostor.

Hrdiny definuje také prostředí, ve kterém vyrůstali, jsou to typičtí představitelé venkovského lidu. Vypořádávat se musí ve většině případů s chudobou, která jako by utvrzovala jejich charakter k lepšímu. V jejich hodnotovém žebříčku hraje stěžejní roli rodina a práce, i tu spisovatelka mnohokrát vyzdvihla. Důležitou funkci má také pocit sounáležitosti s rodištěm, v těchto případech konkrétně s Hlučínskem. Ne však s politickým uspořádáním, ale s lidmi, kteří zde žijí. Spojujícím elementem jsou pak územní a politické změny, jimiž si zde místní prošli a které jim nedovolily vytvořit si vztah k určité národnosti. Jistotu pak hledali sami v sobě, ve svých domovech a polích.

Nejvýraznějším rysem je oproti kronikářským dílům naprosté upozadění autobiografického rázu. Ve všech dílech však je cítit autorčina životní zkušenost, k čemuž Alois Sivek poznamenal: „Avšak její dílo bude stále odpovědí na otázku, co může umělec načerpat ze života, kam až může dospět, chodí-li s očima otevřenýma a se zájmem o svět a člověka. Proto jsou také všechny knížky L. Hořké především odrazem jejích životních zkušeností, je v nich málo uměleckého výmyslu, avšak dost lidové fantazie, [...]“¹³⁴ Lidovou fantazií zastupují různé útvary ústní lidové slovesnosti, které se nevyhnuly ani novelistické tvorbě, a tak i v těchto případech je příběh zpestřen písněmi a pořekadly.

Po přečtení všech děl Ludmily Hořké však neujdou pozornému čtenáři opakující se motivy příběhů. Příkladem může být postava ženy, která po usmrcení syna ve válce na něj doma stále čeká, chystá mu jídlo, a když zahouká vlak, jde mu k brance naproti. Toto počinání opakuje každý den až do své smrti. Tento motiv se objevuje jak v *Mezivodkách*, tak i v *Bílých punčochách*. V knihách jsou použita také stejná přirovnání, pořekadla, ale i písně. Na základě zaměření autorky na jednu oblast a časové období první poloviny 20. století se její hrdinové

¹³⁴ SIVEK, Alois. *Novela z Hlučínska*. In: Červený květ, 1962, roč. 7, č. 8, s. 255.

vyrovnávají také se stejnými problémy, kterými jsou nezaměstnanost, svod k pašeráctví či dopady válek. Jiří Svoboda k tomuto tématu napsal: „Ludmilu Hořkou můžeme charakterizovat jako autorku jednoho velkého zážitku, autorku, která se snažila poctivě vyrovnávat s rozporností doby, v níž žila.“¹³⁵

V novelistické tvorbě tedy opět zůstala spisovatelka věrná Hlučínsku, ale také stejnému časovému období, s čímž souvisejí zmiňované opakující se motivy. Na pozadí stejných kulis však dokázala vytyčit jedinečnost každého životního příběhu, který se odvíjel na pozadí stejných dějinných událostí, každý se však nakonec vydal svou cestou, dokladem jsou hrdinové Bejatka, Hanysové, Veruna či Max.

¹³⁵ SVOBODA, Jiří. *Tvorba a region*. Ostrava : Profil, 1974, s. 167.

5. Závěr

Cílem této diplomové práce bylo představit a charakterizovat prozaickou tvorbu Ludmily Hořké čítající sedm titulů. Před samotnou analýzou jsme si díla rozdělili do dvou okruhů: kronikářského, obsahujícího knihy *Doma*, *Řeka* a *Dolina*, a novelistického, zahrnujícího tituly *Bejatka*, *Hanysové*, *Mezivodky* a *Bílé punčochy*. Během rozboru se nám potvrdil předpoklad o důležitosti Hlučínska a osobních zkušeností autorky pro tvůrčí činnost, s kterým jsme od začátku pracovali a na jehož základě jsme zařadili kapitolu o Hlučínsku a životě Ludmily Hořké.

Uvedené dvě kapitoly poskytovaly důležitý kontext zvláště při analýze prvního stanoveného okruhu. Autobiografický ráz se nejvíce projevil u kronik *Doma* a *Dolina*, jež jsou si zpracováním nejblíže. Ve své prvotině *Doma* autorka zobrazuje harmonické období dětství a její vyprávění končí před vypuknutím první světové války, kniha je tak vzhledem k nezátíženosti válečným obdobím, které definuje celou její další tvorbu, považována za její neoptimističtější dílo. Volně navazující dílo *Řeka* stojí díky lyrizujícím pasážím opodál od dalších dvou kronik, v prvních dvou třetinách knihy se autorka totiž zaměřila na přírodní motivy a životní osudy lidí žijících v blízkosti toku se dostávají spíše do pozadí. V poslední části prózy se však vrátila k typickému způsobu vyprávění a popisem mobilizace a válečných útrap navázala na knihu *Doma*. V *Dolině* poté ztvárnila období od roku 1918 do roku 1945 pohledem dospělé ženy vyrovnávající se s těžkostmi života. V souladu s věkem vypravěčky již není jako v prvotině nahlíženo na svět naivními dětskýma očima, ale hrdinka si uvědomuje všechny souvislosti, charakter tohoto titulu je tak mnohem vážnější.

Na začátku jsme si položili otázku, zda je možné knihy *Doma*, *Řeka* a *Dolina* považovat za volně navazující trilogii. Podrobným zkoumáním jsme dospěli k závěru, že je to předpoklad správný. Knihy společně tvoří neocenitelný obraz Hlučínska v první polovině 20. století. V titulech *Doma* a *Dolina* Ludmila

Hořká subjektivně představila chod vesnice na Hlučínsku s jejími typickými postavami, *Řekou* poté objektivněji doplnila scénérii vyprávění.

Novelistický okruh byl zahájen dílem *Bejatka*, příběhem dívky bojující s chudobou a následně nešťastným manželstvím, nezaměstnaností a narušeným vztahem s dětmi. V titulu *Hanysové* představila autorka sedm mužských životních příběhů, z nichž se nejvýrazněji profiloval *Hanys Bejamin*, považovaný za mužský protějšek k *Bejatce*. Následovala kniha *Mezivodky*, vyprávějící o dobrosrdečné Veruně, která svůj život zasvětila výchově cizích dětí na úkor svého manželství a vlastního mateřství. Okruh uzavírá dílo *Bílé punčochy* zobrazující retrospektivně válečný svět z pohledu umírajícího vojáka Maxe.

V novelách ustoupil autobiografický rys tvorby a autorka zaujala od svých postav větší odstup. Centrem všeho dění se opět stalo Hlučínsko, konkrétněji autorčino rodiště Dvořisko a přilehlé Kravaře. Svě hrdiny Hořká pojala v duchu morálních zásad, na prvním místě jim vštíplla lásku k dítěti, která se spolu s rodinou stala nejdůležitějším elementem jejich životů. Vyzdvihla také důležitost poctivé práce a sounáležitosti s Hlučínskem. Realistické ztvárnění osudů hrdinů dodalo vyprávění ráz opravdovosti, který je pro autorku typický.

Prozaická tvorba Ludmily Hořké se tak nejvýrazněji projevuje spojitostí s jejím rodištěm a časovým obdobím první poloviny 20. století. Knihy dohromady tvoří jeden velký obraz regionu Hlučínska, který autorka svým dílem citlivě oslavuje. Z tvorby je cítit láska k tomuto kousku země, sepětí s ním a s lidmi zde žijícími. Autorka vyzdvihuje krásu místní přírody, ryzí charakter hlučínských lidí a jejich nelehký osud, zapříčiněný mnoha dějinnými zvraty. Z knih vyzařuje láska k místnímu folklóru, která se zvláště projevuje zařazením útvarů ústní lidové slovesnosti a hojným využitím lašského nářečí. Celoživotní zklamání z nedostatečného vzdělání nahrazuje Hořká upřímným nadšením pro tvůrčí činnosti a zaujetím pro svůj kraj, které se projevilo sociální kritikou a vlastenectvím. Díky Ludmile Hořké si tak dnešní čtenář může připomenout dobu a zvyky první poloviny 20. století, starosti běžných lidí žijící v tehdejší době na

Hlučínsku a dopady války na tuto oblast, to vše s ohledem na důležitost domova, rodiny a vztahů uvnitř ní.

6. Anotace

Příjmení a jméno: Markéta Janíková, Bc.

Název katedry a fakulty: Katedra bohemistiky, Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci

Název diplomové práce: Prozaická tvorba Ludmily Hořké

Vedoucí diplomové práce: Mgr. Zuzana Zemanová, Ph.D.

Počet znaků: 115 40

Počet příloh: 0

Počet titulů použité literatury: 30

Klíčová slova: próza, Ludmila Hořká, *Doma*, *Řeka*, *Dolina*, *Bejatka*, *Hanysové*, *Mezivodky*, *Bílé punčochy*, Hlučínsko, česká literatura 20. století

Cílem této diplomové práce je představit prozaickou tvorbu Ludmily Hořké, rozdělenou do okruhu kronikářského, zahrnující díla *Doma*, *Řeka* a *Dolina*, a okruhu novelistického, čítajícího díla *Bejatka*, *Hanysové*, *Mezivodky* a *Bílé punčochy*. Součástí této práce jsou také kapitoly o životě spisovatelky a o stručném vývoji Hlučínska od konce 19. století, oblasti, kde Ludmila Hořká žila a kam zasadila dějiště svých děl.

7. Resumé

The aim of this thesis was to introduce and characterize the writing of prose Ludmila Hořká comprising seven titles. Prior to the analysis, we divided the work into two areas: the chronicle, containing books at *Doma*, *Řeka* a *Dolina* and the short story, including titles *Bejatka*, *Hanysové*, *Mezivodky* and *Bílé punčochy*. During the analysis, we confirmed the assumption about the importance of Hlučínsko and personal experience of the author for creative work, with whom we have worked from the beginning, and based on that we have included a chapter on the life Ludmily Hořké and Hlučínsko.

These two chapters provide an important context especially when analyzing the first set circuit. Autobiographical character is most apparent in the chronicles *Doma* and *Dolina*, which are the closest processing. In debut *Doma* author displays a harmonious childhood and her story ends before the outbreak of the First World War, the book is so due to without war period, which defines all of its further development, considered to be the most optimistic work. In free follow-up work *Řeka* is the first two-thirds of the book, the author is focused on natural motifs and life stories of people living near the stream getting more into the background. In the last part of prose returned to the typical narrative and description of mobilization and war damage followed the book at home. In *Dolina* then played from 1918 to 1945 view of a mature woman coming to terms with the hardships of life. In accordance with the age of the narrator is no longer seen as the debut naive to the world through children's eyes, but the heroine realizes all the context, the nature of this title is so much more serious.

At the beginning we asked ourselves whether it is possible to book *Doma*, *Řeka* a *Dolina* considered loosely connected trilogy. Detailed examination, we concluded that this assumption is correct. Books together form a priceless scene Hlučínska in the first half of the 20th century. In titles *Doma* and *Dolina* Ludmily Hořké subjective unveiled running on Hlučínsko village with its typical characters, *Řeka* scenery after objectively added narration.

The short story circuit started work *Bejatka*, story of a girl struggling with poverty and consequently unhappy marriage, unemployment and difficult relationship with the children. In the title *Hanysové* author presented the life stories of seven men, most of whom are profiled *Hanys Benjamin*, considered the male counterpart to *Bejatka*. Followed *Mezivodky*, telling the story of good-hearted Veruna who dedicated her life to educating foreign children at the expense of his own marriage and motherhood. Circuit concluded work *Bílé punčochy* showing world war from the perspective of a dying soldier Max.

The amendments retreated autobiographical feature creation and the author has taken the characters from a greater distance. The center of all the action again become Hlučínsko, more specifically, the author's birthplace Dvořisko and adjacent Kravaře. His heroes Hořká conceived in the spirit of moral principles, the first place they instilled a love for the child, who, along with his family became the most important element of their lives. He also highlighted the importance of hard work and solidarity with Hlučínsko. Realistic portrayal of the lives gave the narrative character of sincerity, which is typical for the artist.

Prose creation by Ludmila Hořká so most pronounced association with its birthplace and time period of the early 20th century. Books together to form one large image Hlučínska, which the author celebrates his work sensitively. The work is to feel the love of this piece of land communion with him and with the people who live here. The author highlights the beauty of the local nature, genuine character hlučínských people and their difficult fate, caused by historical many twists and turns. The book radiates love to local folklore, which is particularly reflected in the inclusion bodies oral folk literature and abundant use of Lašský dialect. Lifetime disappointment with the lack of education is replaced by bitter sincere passion for creativity and passion for his region, which resulted in social criticism and patriotism. Thanks Ludmila Hořká so today's reader may recall a time and customs of the early 20th century, concerns of ordinary people living at the time the Hlučínsko and the effects of war on this area, all with regard to the importance of home, family, and relationships within it.

8. Bibliografie

Primární literatura

- HOŘKÁ, Ludmila. *Doma*. Praha : Vyšehrad, 1947, 235 s.
- HOŘKÁ, Ludmila. *Řeka*. Praha : Vyšehrad, 1946, 239 s.
- HOŘKÁ, Ludmila. *Bejatka*. Ostrava : Krajské nakladatelství, 1959, 123 s.
- HOŘKÁ, Ludmila. *Hanysové*. Ostrava : Krajské nakladatelství, 1961, 167 s.
- HOŘKÁ, Ludmila. *Dolína*. Praha : Lidová demokracie, 1962, 161 s.
- HOŘKÁ, Ludmila. *Mezivodky*. Ostrava : Krajské nakladatelství, 1962, 134 s.
- HOŘKÁ, Ludmila. *Bílé punčochy*. Ostrava : Krajské nakladatelství, 1964, 158 s.

Sekundární literatura

Monografie a sborníky

- DOKOUPIL, Blahoslav; ZELINSKÝ, Miroslav a kol. *Slovník české prózy 1945–1994*. Ostrava : Sfinga, 1994, 490 s.
- KALUS, Jaromír. *Česká literatura 1948–1956*. Opava : Slezské zemské muzeum, 1993, 138 s.
- KRÁLÍK, Stanislav. *Adolfu Kellnerovi: Sborník jazykovědných studií*. Opava : Slezský studijní ústav, 1954, 191 s.
- PAVELČÍKOVÁ, Nina. *Hlučínsko v proměnách času*. Hlučín : Slezská kulturní a vzdělávací nadace Hlučínsko, 1995, 87 s.
- PLAČEK, Vilém. *PRAJZÁCI aneb k osudům Hlučínska 1742–1960*. Háj ve Slezsku : MAJ, 2007, 179 s.
- RAFAJ, Oldřich. *Portréty, kritiky a studie*. Ostrava : Profil, 1979, 270 s.
- RUMANOVÁ, Lidie. *Česko – prajzský slovník + Frky + Nadávky*. Ostrava : Bittisk s.r.o, 2009, 81 s.
- SVOBODA, Jiří. *Tvorba a region*. Ostrava : Profil, 1974, 205 s.
- SVOBODA, Jiří. *Ve stopách tvorby*. Ostrava : Profil, 1986, 247 s.

URBANOVÁ, Svatava; MÁLKOVÁ, Iva. *Souřadnice míst*. Šenov u Ostravy : Tilia, 2003, 191 s.

VLAŠÍNOVÁ, Drahomíra. *Ludmila Hořká : "hořký život - hořké jméno" : portrét spisovatelky Ludmily Hořké*. Opava : Matice slezská, 2008, 93 s.

Periodika

ETZLER, Miroslav. *Tři novely o dobrých lidech*. In: Ostravský kulturní měsíčník, 1976, roč. 1, č. 2, s. 17–18.

KELLNEROVÁ, Anna. *Dílo Ludmily Hořké*. In: Slezský sborník, 1945, roč. 43, č. 3, s. 255–259.

RAFAJ, Oldřich. *Ludmila Hořká*. In: Literární noviny, 1960, roč. 9, č. 28, s. 5.

RUSINSKÝ, Milan. *Za Ludmilu Hořkou (26. 4. 1892–4. 10. 1966)*. In: Červený květ, 1966, roč. 11, č. 11, s. 351.

SIVEK, Alois. *Novela z Hlučínska*. In: Červený květ, 1962, roč. 7, č. 8, s. 255.

SVOBODA, Jiří. *Literatura z pramenů lidové moudrosti*. In: Červený květ, 1964, roč. 9, č. 6, s. 188–189.

SVOBODA, Jiří. *Svědectví stále živé*. In: Ostravský kulturní zpravodaj, 1973, roč. 16, č. 3, s. 9–10.

URBANEC, Jiří. *Vlad. Holan Ludmile Hořké*. In: Kulturní měsíčník, 1990, roč. 8, č. 2, s. 63–64.

VANÍČEK, Jaroslav. *Tři knížky z Ostravy*. In: Plamen, 1964, roč. 6, č. 11, s. 160.

VAVŘÍK, Zdeněk. *[Doma a Řeka se jmenovaly...]*. In: Literární noviny, 1961, roč. 10, č. 47, s. 4.

ZBYŠEK, Malý. *Ludmila Hořká : Příspěvek k portrétu spisovatelky a problematice literatury v oblasti*. In: Slezský sborník, 1968, roč. 66, č. 1, s. 72–82.

Anketa o literárním životě v našem kraji. In: Červený květ, 1962, roč. 7, č. 1, s. 12–14.